

DET TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE FAKULTET

MASTEROPPGAVE

Studieprogram/spesialisering:
Samfunnssikkerhet

Vårsemesteret, 2022

Forfatter: Petter Klund

Fagansvarlig: Ole Andreas H. Engen

Veileder(e): Sissel H. Jore

**Terrorismens nye ansikt: En kvalitativ analyse av
nyhetsmedienes omtale av soloterrorister som en
trussel mot samfunnet**

Vedtatt av dekan 30.09.21

Det teknisk-naturvitenskapelige fakultet

The new face of terror: A Qualitative analysis of media's coverage on lone wolf terrorists as a threat against society

Studiepoeng: 30

Emneord: Terrorisme, soloterrorisme, radikalisering, ekstremisme, beredskap, krisehåndtering, media.

Sidetall: 69

+ vedlegg/annet: 8

Oslo, 15. juni

15. juni/2022

Forord

Med denne masteroppgaven i Samfunnssikkerhet markeres enden av et femårig studieløp. Med en bachelorgrad i journalistikk og mastergrad i samfunnssikkerhet hadde jeg lyst til å fordype meg i et tema som omhandler begge disse fagområdene. Dette har jeg gjort ved å dra med erfaringer fra begge fag i en større sikkerhetskontekst. Selve arbeidsprosessen har pågått i ett semester, altså fra starten av januar til innleveringsfristen 15. juni. I tillegg har forberedelsemnet semesteret før vært hjelpsomt for å finne inspirasjon til hvilket tema jeg ville undersøke.

Å skrive masteroppgave har vært et krevende og delvis ensomt prosjekt. Det har åpenbart vært krevende fordi det er det mest omfattende akademiske prosjektet jeg noen gang har gjennomført, men også fordi jeg har vært nødt til å gjennomføre alt av planlegging og strukturering av oppgaven alene. Selv om avgjørelsen om å jobbe alene var et veloverveid valg, har jeg flere ganger tenkt at det hadde vært en fordel å ha en fast partner å sparre med. Derfor har de jevnlig veiledningsmøtene gjennom semesteret vært helt uvurderlige. Disse møtene har som oftest ført til ny motivasjon og en klarere tanke om veien videre. Dermed vil jeg rette en stor takk til veileder Sissel Haugdal Jore!

Jeg har også vært helt avhengig av hjelpen jeg har fått fra Universitetsbiblioteket til å få tak i relevant litteratur og til å forstå analyseprogrammet Nvivo som jeg ikke hadde tidligere erfaringer med. Uten denne hjelpen, hadde ikke oppgaven holdt den samme standarden den gjør i dag.

Jeg vil også takke mamma, pappa og medstudent Jo Fridstrøm for mange konstruktive samtaler og korrekturlesing gjennom semesteret.

Sammendrag

Denne masteroppgaven tar sikte på å analysere pressens omtale av soloterrorister ved å bruke terrorangrepene 22. juli som en casestudie. På dette tidspunktet ble soloterrorisme fremstilt som et helt nytt fenomen som var en betydelig trussel mot samfunnssikkerheten. Dette førte til en betydelig økning av mediedekningen om soloterrorister for å forstå det fornyede trusselbildet og hva som ligger bak denne dynamikken.

Analysen av datamaterialet har blitt gjort som en kvalitativ innholdsanalyse i perioden januar 2011 til utgangen av 2013. Selv om kvalitative undersøkelser ikke tar utgangspunkt i et enormt antall med data, har analyseprogrammet Nvivo vært hjelpsomt for å systematisere disse dataene, noe som har ført til økt oversikt.

Med tanke på at det er nyhetsmediene som er den avhengige variabelen i denne undersøkelsen, har det teoretiske rammeverket bestått av teorier som forsøker å forklare hva som gjør at redaksjonene fatter interesse for visse saker, med spesielt fokus på deres krisedekning. Disse innebærer blant annet agendasettende teori, framing og priming.

Denne studien har identifisert flere funn med betydning for medienes krisedekning. De mest sentrale funnene viser følgende:

- Fremveksten av nettbaserte tjenester og en ny struktur blant trusselaktørene har ført til at man i større grad former sin egen radikaliseringsprosess, samtidig som at man kan innhente inspirasjon fra andre ekstremister.
- Manglende kunnskap om soloterrorisme i perioden etter 22. juli.
- På grunn av soloterroristers evne til å isolere seg fra omverden i deres planleggingsfase, opplever etterretningstjenestene store utfordringer med å oppdage at disse individene kan utgjøre en fare for samfunnet.
- At pressen har lagt press på og påvirket hvilke tiltak som har blitt iverksatt for å bedre beredskapen til neste terrorangrep. Det er imidlertid ikke alle aktører som har kritisert daværende beredskap som har gjort det på en måte som har ført til endring.

Figurer og tabeller

Figur/tabell	Beskrivelse	Sidetall
Figur 1	Sirkulær modell krisefaser	14
Figur 2	Trefaktormodell for risikostyring	18
Figur 3	Medienes dekning av soloterror 2010-2015	33
Figur 4	Kodematrise for antallet saker som har blitt plassert i de ulike kategoriene under analysearbeidet	37
Tabell 1	Kvantitativ oversikt over analysegrunnlaget	35

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.2 Bakgrunn	3
1.3 Problemstilling	4
1.4 Begrepsavklaring og avgrensning	5
1.5 Oppbygning	9
2 Teori	10
2.1 Agendasettende teori	10
2.2 Framing	11
2.2.1 Fossefall.....	12
2.3 Krisefaser	14
2.4 Medienes dekningsmønster	15
2.5 Priming	15
2.6 Risiko og risikopersepsjon	17
2.7 Krisekommunikasjon	19
2.7.1 Usikkerhet	20
2.7.2 Sorte svaner	21
2.8 Tidligere forskning	22
2.8.1 Nyhetsdekning	22
2.8.2 Terrorisme	23
2.8.3 Soloterrorisme	25
2.8.4 Radikalisering	27
2.9 Oppsummering av teori	28
3. Metode	30
3.1 Forskningsdesign	30
3.2 Tidsavgrensning	32
3.3 Valg av data	33
3.4 Arbeid i Nvivo	35
3.5 Validitet	38
3.5.1 Etterprøvbarhet	39
3.5.2 Metodiske utfordringer.....	39
3.6 Oppsett av funn	41
4. Empiri	42
4.1 Virkemidler	43
4.2 Copy cat	43

4.3 Trussel	44
4.3.1 Radikalisering	44
4.3.2 Beredskap	45
4.4 Terrorlov	47
4.5 Ideologi	49
4.6 Etterretning	50
4.7 Oppsummering av funn	51
5. Diskusjon	53
5.1 Virkemidler og ideologi	53
5.2 Diskreditering av soloterrorister	54
5.3 Uklart trusselbilde	55
5.3.1 Digital trussel	56
5.4 Fravær av helhetlig sikkerhetstenkning	58
5.5 Dekningsmønster	59
5.5.1 Interessekonflikt	60
5.6 Terrorlov	62
5.7 Årsaker til økt medieinteresse	65
6. Konklusjon	67
6.1 Forslag til videre forskning	68
7. Referanseliste	70

1. Innledning

“The news media hold important roles in conveying images of risk and threats to the broader public, and media representations carry implications for how threats are understood and acted upon” (Larsen, 2018, s. 2).

Krisehåndtering er en komplisert prosess som omfavner mange sektorer. Den direkte håndteringen blir som regel utført av politikere og andre operative sikkerhetsaktører. Likevel peker påstandene ovenfor på pressen som en betydelig påvirkende aktør innenfor dette arbeidet. Denne betydningen har de fordi pressen er en av de aktørene som har mest makt når det kommer til å kategorisere sikkerhetsbegreper og å skape oppmerksomhet rundt et gitt tema. De har makten til å forme offentlighetens oppfattelse av risiko så vel som å sette press på ansvarlige myndigheter og sikkerhetsaktører. Det er imidlertid ingen automatikk i at nyhetsmediene viser interesse for alle typer kriser, men når det gjelder terrorangrep må myndighetene som regel regne med et stort medietrykk.

Terrorangrepet mot Regjeringskvartalet i Oslo og senere mot Utøya 22. juli 2011 er ett av angrepene som har satt dypest spor blant den norske befolkningen og blir sett på som et paradigmeskifte for beredskapsarbeidet mot tilsiktede angrep. Som en naturlig konsekvens førte handlingene til en massiv mediedekning både nasjonalt og internasjonalt. Denne oppmerksomheten kom ikke bare som følge av de enorme ødeleggelsene, men også fordi angrepet ble planlagt og utført av en soloaktør. Totalt ble det registrert 77 tapte liv, noe som blir beskrevet som det mest dødelige angrepet som noen gang har blitt utført av en soloterrorist (Berntzen & Bjørge, 2021). Tidligere forskning viser entydige resultater om at mediene spiller en stor rolle i publikums frykt for ordinær kriminalitet. Terrorismeforskningen viser at bilder og TV-sendinger også kan ha stor betydning for hvordan befolkningen oppfatter dette som en trussel, men når det gjelder det skriftlige materialet trenger man fremdeles mer kunnskap om publikums reaksjoner (Nellis & Savage, 2012).

Implementeringen av terrortiltak virker som en kompleks kombinasjon av frykt, tillit, politiske faktorer og holdning til sivile rettigheter. Dermed vil medieomtalen knyttet til dette være bare en av flere påvirkende faktorer som påvirker folks oppfattelse av risiko (Jore, 2016).

Før 22. juli ble en symbolsk dato for hvor store ødeleggelser enkeltindivider kan påføre et helt samfunn, ble terrorisme hovedsakelig ansett som en kollektiv aktivitet. Denne generaliseringen ble spesielt synliggjort i de umiddelbare reaksjonene etter at gjerningsmannens bombe, som var plassert i bilen hans ved Regjeringskvartalet eksploderte 22. juli. På dette stadiet ble det antatt at det var en islamsk ekstremistisk gruppe som sto bak angrepet, men dette ble fort tilbakevist. Denne mistanken vokste fram delvis på grunn av andre lignende terrorangrep som hadde inntruffet kort tid før dette angrepet, men også på grunn av Norges nylige involvering i Nato-ledede operasjoner i Afghanistan og Irak (Falkheimer & Olsson, 2015, s. 71). Dette skapte bekymring blant flere lovlidige nordmenn med muslimsk bakgrunn.

«Men i hodet mitt var det én bekymring som gikk igjen. På samme måte som kona, håpet jeg intenst at det ikke var en muslim som sto bak. Hvordan ville fremtiden bli hvis terroristen var muslim? Ville barna mine noen gang få seg en ordentlig jobb? Ville jeg miste jobben? Ville de stole på en muslim i TV2? Det var som om hele verden var i ferd med å rakne foran øyene mine» (Zaman, 2021, s. 87).

Den kollektive kategoriseringen av terror var i stor grad påvirket av krigen mot terror i kjølvannet av 9/11-angrepet ti år tidligere. På dette tidspunktet ble terror presentert som en vedvarende trussel mot samfunnssikkerheten, spesielt koblet mot islamsk ekstremisme i form av organiserte grupper (Larsen, 2018, s. 5). Helt siden slutten av 1970-tallet har mediene bidratt til å anse muslimer som mulige terrorister, men nå ble dette fokuset igjen aktualisert (Morin, 2016, s. 989). Som en konsekvens av denne ensidige terrordiskursen, ble norske myndigheter kritisert for at de ikke var tilstrekkelig forberedt på en hendelse som vi ble vitne til i 2011, blant annet fra Gjørvt-utvalget (NOU 2012:14, s. 451).

I dag kan ikke terrorangrep som blir utført av enkeltpersoner uten et apparat i ryggen, også kalt soloterror kalles et nytt fenomen. Dette har man sett eksempler av allerede fra det 19. århundre (Appleton, 2014, s. 129). Men vi har imidlertid sett en økning blant disse trusselaktørene de siste ti årene. Med utgangspunkt i 22. juli-angrepet og flere andre hendelser i Europa og USA rundt denne tiden, har Hamm og Spajii omtalt dette tiåret som «the age of lone wolf terrorism» (Kenyon, Baker-Beall & Binder, 2021, s. 1).

Dette støttes også av en uavhengig studie som har sett på 15 terrorangrep i tidsperioden 1995-2012. Av disse angrepene, skjedde 80 prosent etter 2008 (Nesser, 2012). Som følge av denne utviklingen er det også naturlig at det blir en økende interesse rundt denne tematikken i det offentlige ordskiftet.

1.2 Bakgrunn

Overordnet sett handler samfunnssikkerhet om samfunnets evne til å verne seg mot, og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare. Slike hendelser kan være utløst av naturen, være et utslag av tekniske eller menneskelige feil eller bevisste handlinger (beredskapsdepartementet, 2020, s. 12). Å beskytte seg mot terrorangrep utgjør dermed en stor del av samfunnssikkerhetsarbeidet med tanke på at angrepene er ment å sette velfungerende samfunn ut av spill. Denne utfordringen har særlig vokst fram i større byer med store folkeansamlinger (Engen et al., 2016, s. 72).

Hvordan man skal håndtere denne trusselen har vært gjenstand for en intens politisk debatt de siste tiårene. Dette er en vedvarende problemstilling som kompliseres av en ny struktur etter bølgen av soloaktører som har potensialet til å planlegge angrepene i stillhet. Det har imidlertid vist seg å høre til sjeldenhetene at trusselaktørene har lykket med å holde seg helt skjult inntil utførelsen av angrepet. Det er spesielt Breivik og Ted Kaczynski, ofte referert som «Unabomber» som regnes som eksepsjonelle i måten de har lykket med å skjule sine spor i planleggingsfasen. Andre aktører har vist seg å være mer sårbare for overvåking (Schuurman et al., 2019, s. 772).

Historisk sett har Norge vært relativt skjermet mot terrorangrep både fra organiserte terrornettverk og fra soloaktører, men etter 22. juli ble denne trusselen igjen aktualisert. Trusselnivået preges blant annet ved at det er mange trusselmomenter i dagens samfunn som kan oppfostre nye aktører, blant annet gjennom radikaliseringsnett. Til tross for den økende bekymringen om fremtidige soloterrorangrep, har det vært begrenset med akademisk oppmerksomhet rundt dette fenomenet og implikasjonene av myndighetenes kontraterrortiltak (Appleton, 2014, s. 128). Når det i tillegg har blitt funnet at soloterrorisme er den eneste formen som ser ut til å være økende i dagens trusselbilde, understreker det behovet for mer forskning på dette området (Bjørngo & Gjelsvik, 2015, s. 87).

Det har også vært varierende omfang av medieoppslag rundt denne type trusselen og måten de har omtalt det på. Nyhetsoppslag er som regel basert på konkrete hendelser eller utviklingstrekk, og ved en lengre periode uten store vellykkede angrep vil dette gjenspeiles i nyhetsdekningen. I en periode der det har vært få vellykkede terrorangrep den siste tiden kan man få inntrykk av at trusselnivået ikke er særlig stor, uten at det nødvendigvis er tilfellet. Etter 22. juli-angrepet ble det en brå økning av antall saker som omhandlet soloterror, og det er denne dekningen som skal analyseres fram til 2013 med utgangspunkt i saker som dreier seg om trusselaktører og trusselnivå. I tillegg til en økende oppmerksomhet rundt trusselen for soloterrorangrep i denne perioden, var en del av motivasjonen bak valget av tematikk i denne oppgaven at jeg hadde gjort anekdotiske observasjoner av en kraftig utvikling i måten nyhetsmediene omtaler de ulike trusselaktørene på. Der ideologi og religiøs tilhørighet har vært utslagsgivende faktorer tidligere, ble soloaktørenes kapasitet undersøkt nærmere i kjølvannet av 22. juli.

1.3 Problemstilling

Som innledningen ovenfor viser, er nyhetsmediene en av flere aktører som har makten til å påvirke beredskaps- og krisehåndteringsarbeidet når det gjelder planlagte angrep. Samtidig baserer de seg ofte på offisielle kilder og kulturelle verdier når nyhetssakene blir dekodet ut til publikum. I mange tilfeller blir deres rapportering derfor påvirket av samfunnets og sikkerhetsaktørenes oppfatning av trusselbildet som gjerne blir endret etter at man har tilegnet seg ny kunnskap.

22. juli-angrepet er et eksempel på nettopp dette. I denne tidsperioden ble det observert en bølge av soloterrorister, noe som ble gjenspeilet i dekningen blant norske medier. Det er derfor interessant å bruke 22. juli-hendelsen som en casestudie i å belyse hvordan mediedekningen har beskrevet soloterrorister som en trussel mot samfunnssikkerheten. Det har vært relativt stor akademisk oppmerksomhet rundt hvordan mediedekningen påvirker krisehåndteringen, men disse undersøkelsene har i liten grad omhandlet norske forhold. Dermed vil mediernes dekning av 22. juli-angrepene analyseres ved hjelp av følgende problemstilling:

«Hvordan har trusselen for soloterrorister blitt beskrevet gjennom de største norske nyhetsmediene etter 22. juli?»

I problemstillingen understrekes det at dataene vil hentes fra de største mediehusene i landet. Dette gjøres først og fremst for å begrense omfanget av undersøkelsesenheter, samt at de mediene som har flest lesere har størst mulighet til å påvirke beslutningstakere og den vide befolkningen. Dette blir nærmere beskrevet i metodekapittelet.

Oppgaven vil utelukkende belyse hva som har skjedd med mediedekningen i kjølvannet av 22. juli. Det vil ikke være relevant hvordan dekningen har vært i årene før angrepet, men noen av disse elementene vil få plass i litteraturgjennomgangen. Denne tidsbegrensningen ble først og fremst gjort fordi jeg i researchfasen så at dekningen knyttet til soloterrorister var med betydelig høyere frekvens i denne perioden, samt at det inngår i den akutte dekningen. I tillegg så man at det skjedde flere endringer rundt denne problematikken i denne perioden. En ting er at man ble vitne til et omfattende angrep, men disse handlingene førte også til en skjerpet beredskap rettet mot enkeltindivider, samt at man så behovet for å stramme inn lovverket. Dermed er 22. juli som en casestudie og den tidsbegrensningen som er satt forskningsmessig interessant av flere grunner: Hamm og Spaaij's observasjoner om en betydelig økning av soloterrorister rundt denne perioden, samt at mediene generelt sett har fremstilt soloterrorister som en økende trussel basert tidligere hendelser i denne tidsperioden (Parker, Pearce, Lindekilde & Rogers, 2019).

For at hovedproblemstillingen skal settes i en kontekst og for å gi en retning i analysearbeidet, vil jeg også støtte meg på følgende forskningsspørsmål:

- *Hvem blir beskrevet som soloterrorister gjennom mediene med tanke på ideologi og motiv?*
- *Hvilke virkemidler beskriver mediene som særlige trusler mot samfunnet?*
- *Hvilke tiltak melder mediene om for å kunne oppdage soloterrorister før angrepet finner sted?*

1.4 Begrepsavklaring og avgrensning

Ordene vi bruker til å definere ulike konsepter spiller en stor rolle med tanke på at de sjeldent har en nøytral konnotasjon. Begrepet terror har en lang og komplisert historie. Den har blitt definert, debattert og redefinert som følge av politiske og historiske forutsetninger for hva begrepet innebærer (Morin, 2016, s. 987;988).

Selv i dag er det konseptuell forvirring rundt både terror og soloterror, begreper som er bærebjelker for denne oppgaven (Shuurman et al., 2019; Jore, 2016; Berntzen et al., 2021). Det har blitt gjort enkelte studier som utelukkende har sett på selve definisjonen av disse begrepene. Dette er naturligvis elementer som ikke vil diskuteres i detalj i denne avhandlingen, men det vil være aktuelt å trekke fram de viktigste trekkene ved de mest sentrale begrepene for å gi en konkret definisjon og avgrensning som denne oppgaven vil ta utgangspunkt i.

Når det gjelder soloterrorisme vil kriteriene for å anses som en aktør være todelt. Først og fremst må de passe inn i definisjonen av terror, men de må også planlegge å utføre disse angrepene på et selvstendig grunnlag. Dette er en komplisert avgrensning fordi det har blitt argumentert for at selv soloterrorister henter inspirasjon fra organiserte nettverk med tanke på mål og metode (Schuurman et al., 2019, s. 773).

«Soloterrorangrep er ikke tilfeldige eller impulsive. De fleste soloterrorangrep er planlagt over noe tid. Soloterrorister er som regel heller ikke isolerte, til tross for at de utfører en terrorhandling alene. De opererer i tilknytning til, eller i randsonen av, allerede etablerte nettverk» (Politiets sikkerhetstjeneste, 2017).

Dette utdraget fra tidligere PST-sjef Benedicte Bjørnland tydeliggjør den konseptuelle utfordringen ved soloterrorisme. Dette gjør at man ofte i en forskningssammenheng gjør konseptuelle og metodiske tvilsomme antagelser som skaper store utfordringer for de som skal overvåke, forhindre og respondere til denne type trusler (Schuurman et al., 2019, s. 771). Det har også blitt påpekt store avvik mellom politiske, juridiske og medieomtalen på den ene siden, og vitenskapelige undersøkelser på den andre siden. Selv om man har grundig dokumentert soloterrorisme som en fremtidig mulighet, har store deler av forskningen rettet seg mot terrorisme som en kollektiv aktivitet i måten de forklarer hva som leder fram til disse holdningene og tankene (Spaaij, 2010, s. 855). Distinksjonen mellom terrorisme som blir utført av etablerte grupper og enkeltindivider er viktig fordi soloterrorister har vist seg å oppføre seg på en vesentlig annerledes måte fra større organisasjoner (Kenyon et al., 2021, s. 5).

Til tross for manglende konsensus angående hva begrepet soloterrorisme innebærer, går den klassiske forståelsen ut på at en aktør opererer på egenhånd, uten logistisk eller operativ støtte fra større organisasjoner. Spaaij (2010) baserer seg også på denne definisjonen, men

fremhever at angrepets modus operandi ikke bærer preg av å ha noen eksterne ledere eller grupperinger som et supplerende punkt. Det siste punktet er en viktig presisjon for å ikke blande soloterrorister med for eksempel enkeltindivider som slutter seg til etablerte terrorgrupperinger. Dermed står soloaktøren selv for planlegging, forberedelse og utførelsen av terrorbegrepet (Politiets sikkerhetstjeneste, 2017).

Mye av den manglende felles forståelsen rundt soloterrorisme har dreid seg om hvor streng tolkning man bør legge til grunn. Noen mener at vedkommende må handle helt og holdent på egenhånd, mens andre mener at denne begrepsbruken kan brukes selv om man har en eller to medhjelpere. Det er også uenighet om tidligere involvering i ekstremistiske grupperinger bør ha innvirkning på om man anser vedkommende som en soloterrorist eller ikke (Kenyon et al., 2021, s. 5). I denne oppgaven forstås en soloterrorist som en aktør som opererer på et selvstendig grunnlag, ikke har noen tilknytning til større nettverk og der modus operandi ikke bærer preg av ordre utenfra. Det legges ikke føringer på om vedkommende har deltatt i organisasjoner tidligere, men det er heller det aktuelle angrepets art og hvordan de har blitt omtalt i mediene som blir utslagsgivende.

Ensom ulv-terminologien som er brukt mye i engelsk-språklige og enkelte norske studier vil ikke bli brukt i denne oppgaven der soloterrorister blir omtalt. Grunnen til det er at jeg ikke ønsker å tillegge begrepet rom for tolkning om hvordan de oppfattes. Den samme vurderingen har blitt gjort i andre studier tidligere, blant annet fordi det kan karakteriseres som en sensasjonaliserende heller enn en beskrivende måte å forklare et fenomen på (Schuurman, Bakker, Gill & Bouhana, 2018, s. 1191). Denne begrepsbruken er naturligvis en metafor som defineres på samme måte som en soloterrorist. Dermed blir dyrets egenskaper tillagt positive eller negative konnotasjoner ved at man tillegger aktørene ladede definisjoner basert på hvilke verdier mottageren har (Berntzen & Bjørge, 2021, s. 133).

Terrorisme kan generelt sett defineres som en politisk motivert handling som involverer vold eller trusler om dette, hvor jaget etter oppmerksomhet spiller en stor rolle (Weinberg, Pedahzur & Hirsh-Hoefler, 2004; 786). I utgangspunktet blir terrorbegrepet bestemt etter en rettslig prøving av det påståtte forholdet, men vi har sett tilfeller av terrorbegrepet i mediene før saken har nådd domstolen. Dette kan være en måte å fordømme handlingen på, men kan også være basert på likhetstrekk fra tidligere saker.

Noen av de viktigste trekkene til terrorister er at de ønsker å spre frykt i befolkningen gjennom deres voldelige handlinger. Selv om det er mange ulike versjoner av hva disse handlingene må innebære for å karakteriseres som terror, er det bred enighet blant forskerne at man bør være mer opptatt av implikasjonene for den generelle befolkningen enn for selve ofrene når det gjelder den langsiktige håndteringen av terrortrusselen. Dette fordi befolkningens reaksjoner på handlingene er like viktige som handlingene i seg selv med tanke på at definisjonen av terror i stor grad bestemmes av aktørenes ønske om å spre frykt i befolkningen (Smith et al., 2018, s. 153).

Dermed ønsker de å kommunisere et budskap gjennom deres voldelige handlinger som går lengre enn å «bare» forårsake menneskelig og materiell skade. De som blir rammet av de voldelige angrepene representerer ingen verdi for terroristene i seg selv, men de søker fryktfulle reaksjoner fra en større befolkning (Crenshaw, 1981, s. 379). Disse karakteristikkene blir bekreftet av Schmid & Jongman som peker på terrorisme som en angst-inspirerende metode av gjentatte av gjentatte voldelige handlinger. I motsetning til attentatforsøk, bærer disse angrepene preg av at det ikke er målene i seg selv som danner grunnlaget for angrepene, men et ønske om å ramme uskyldige mennesker. (Schmid & Jongman, 1988).

Når vi snakker om terrorangrep i denne oppgaven, blir den referert som en «security-trussel». På norsk benytter vi kun ett ord for sikkerhet, mens man på engelsk skiller mellom "safety" og "security" – en vesentlig distinksjon innenfor sikkerhetsfeltet. Safety refererer til usikkerheten knyttet til ikke-planlagte handlinger og hendelser som blant annet inkluderer naturkatastrofer og trafikkuhell. På den andre siden henviser security til risikoen for at tilsiktede uønskede handlinger som kriminalitet, sabotasje og terror finner sted (Engen et al., 2016, s. 87).

I beredskapsarbeidet mot denne type hendelser bør man ta høyde for at det er noen som vet hva som kommer til å skje eller hva de planlegger at kommer til å skje. Dermed vil de tiltakene som blir iverksatt kunne påvirke de ondsinnesde aktørene sine planer. Det tillegger et ytterligere press på sikkerhetsaktørene i deres beredskapsarbeid. Samtidig som ROS-analyser og andre beredskapsplaner gjerne er offentlige, er det mye informasjon om deres beredskapsarbeid som helst ikke bør deles med offentligheten. På dette punktet er de i en

tydelig konflikt med nyhetsmediene som er opptatt av mest mulig åpenhet rundt de vurderingene som blir gjort.

Når vi beveger oss videre til begreper knyttet til samfunnssikkerhet på et mer overordnet nivå, er beredskap og krisehåndtering sentrale begreper. Beredskap handler om å forberede seg på å håndtere en ekstraordinær, uforutsett, alvorlig hendelse. Formålet med dette arbeidet er å forutse mulige trusler og utfordringer slik at de kan håndteres på en effektiv måte (Engen et al., 2016).

Selve krisehåndteringen finner sted først når den uønskede hendelsen har inntruffet, altså i den akutte krisefasen. Dette arbeidet involverer mobilisering av beredskapsorganisasjonen i en virkelig hendelse og kan kort defineres som den umiddelbare og påfølgende responsen, forberedt eller ad-hoc, når en krise har manifestert seg. Dermed kjennetegnes dette arbeidet ved ulik grad av usikkerhet og tidspress for å håndtere hendelsen og gjenopprette en form for normalitet (Engen et al., 2016, s. 300). Beredskapsarbeidet følger oss med andre ord inn i den akutte krisehåndteringen. Det er imidlertid ingen garanti for at gode beredskapsplaner kan avverge eller eliminere de stressende dimensjonene ved en uønsket hendelse, men manglende beredskap kan føre til langt mer negative konsekvenser for den operative krisehåndteringen.

1.5 Oppbygning

En akademisk oppgave kan bygges opp på flere måter, og her vil det kort orienteres om strukturen på denne masteroppgaven. Det har allerede blitt redegjort for tematikken og de forskningsspørsmålene som skal belyses. Videre vil de viktigste teoretiske rammeverkene knyttet til datainnsamlingen bli belyst, samt at tidligere forskning på området blir presentert. Deretter vil metodevalget presenteres og begrunnes, før selve datainnsamlingen og drøftingen av disse funnene finner sted. I drøftingen av disse funnene, vil jeg prøve å koble dem direkte opp mot teoriene der det er mulig. Avslutningsvis vil trådene samles i en oppsummering og jeg vil komme med forslag til videre forskning.

2 Teori

I det følgende kapittelet vil de viktigste teoretiske bidragene presenteres. Disse teoriene er viktige fordi de forklarer noen av de mest sentrale konseptene i denne oppgaven. Disse teoriene vil også trekkes inn i diskusjonskapittelet der teoriene kan settes i sammenheng med de empiriske funnene. Av de teoriene som nå skal presenteres faller de inn under følgende tre hovedkategorier; hvordan nyhetsmediene formidler nyheter til offentligheten, hvordan disse sakene blir oppfattet blant befolkningen og hva som gjør at sikkerhetsrelaterte saker blir fremstilt som en utfordring for samfunnssikkerheten.

Hovedtyngden i denne oppgaven ligger altså i hvordan nyhetsmediene som aktør forvalter ansvaret i dekingen av en krisesituasjon etter et terrorangrep. Dermed er det nyhetsmediene som er den avhengige variabelen knyttet til problemstillingen, men sentrale teorier rundt tematikken som blir belyst i innholdsanalysen vil også være relevant for å sette mediedekningen i en sikkerhetskontekst.

2.1 Agendasettende teori

Den første og muligens mest åpenbare teorien i denne oppgaven er agendasettende teori. Dette er kjernen av alt mediehusene gjør, nemlig å velge ut de sakene som leserne burde bry seg om og å formidle dette sakskomplekset på en lettfattelig måte (Moy, Tewksbury & Rinke, 2016, s. 2). Dette prinsippet kan bidra til at publikum interesserer seg for saker de ellers ikke ville gjort dersom det ikke hadde blitt omtalt av mediene (Bang, 2021, s. 123).

Med andre ord påvirker mediens dagsordenssettende funksjon hva vi skal bry oss om, men ikke hva slags standpunkt vi skal ta i den aktuelle saken. Selv om ønsket om å sette dagsorden er et ideal i de fleste nyhetsredaksjoner, bærer den agendasettende teorien også preg av at det ofte er én eller noen få redaksjoner som gjør selve sakskomplekset kjent. Dersom den aktuelle saken er interessant nok, spres saken gjerne ved at flere medier også dekker den samme nyheten. I så tilfelle er det mediehuset som omtalte saken først som fungerer som premissleverandør for hva allmennheten skal være opptatt av den nærmeste tiden (Moy et al., 2016, s. 4). Dette kan være tilfellet både ved hendelsesnyheter og den løpende nyhetsdekningen. I en terrorsammenheng vil redaksjonene oppdage selve hendelsen mer eller mindre på samme tidspunkt, men det kan ligge mye nyhetsverdi i hva mediene legger vekt på etter at denne initiale hendelsen har blitt kjent. Dette kan for eksempel dreie seg om detaljer rundt hendelsesforløpet eller hva som har vært motivasjonen for angrepet.

Ved å skape oppmerksomhet rundt et gitt tema, kan mediene dermed være en aktør med betydelig definisjonsmakt. Med dette menes det at mediene både implisitt og eksplisitt kan anse en hendelse som en krise ved et gitt tidspunkt. Selvfølgelig må mediene basere seg på faktiske opplysninger, men krisen kan oppfattes som «reell» først når dette blir satt på dagsorden. Ifølge Bang (2021, s. 32) søker definisjonsmakt å forklare at det er den personen som forteller historien først som styrer narrativet i en nyhetssak. Likevel er det mediehusene som har den bredere definisjonsmakten fordi det er de som bestemmer hvem som skal få slippe til og hvor stor plass deres meninger rundt en konkret sak skal få, også kalt mediemakt.

Rosenthal & Boin (2001) mener definisjonsmakten kan få konsekvenser for den videre krisehåndteringen ved at den opprinnelige krisen kobles mot andre negative hendelser og at de dekker hver enkelt side av en sak slik at den oppfattes som altoppslukende (Rosenthal & Boin, 2001, s. 12). Denne tendensen kan ha både negative og positive følger.

Nyhetsredaksjonene er som regel tjent med at vesentlige saker blir belyst, og dette gjelder ofte for resten av samfunnet også. Da er man imidlertid avhengige av at disse sakene ikke bidrar til å spre unødig frykt eller får andre uønskede konsekvenser.

2.2 Framing

Pressens agendasettende funksjon inneholder flere underordnede mekanismer, der en av dem er framing-teorien. Denne teorien ble først formulert i 1956, og har blitt en av de mest innflytelsesrike teoriene til å forklare mediekommunikasjon gjennom de siste tiårene (Falkheimer & Olsson, 2015, s. 73).

Dette er en kommunikativ strategi som styrer publikum mot å omfavne ett bestemt synspunkt over et annet (Matusitz, 2012, s. 443). På folkemunne blir denne teorien ofte omtalt som vinkling, altså hva slags detaljer ved saken mediene velger å fokusere på. Basert på denne definisjonen kan framing-teorien virke som en ganske manipulativ strategi fra mediens side hvor man bevisst utelukker enkelte deler av saken. Selv om det stemmer at man utelukker enkelte deler av saken, blir dette som regel ikke gjort på en måte for å villedde leserne. Det handler rett og slett om at man ved å fokusere på enkelte deler av et sakskompleks, kan presentere innholdet på en appellerende måte. Ifølge Lipschultz (2007, s. 22) hjelper denne teorien oss også med å forstå redaksjonenes produksjonsprosess, innhold og mulige påvirkningsfaktorer i deres virke. Spørsmålet er bare om man over tid ser et mønster av å kun vinkle mot en bestemt interesse, men det er en helt annen diskusjon.

Som tidligere nevnt i teorikapittelet har pressens agendasettende funksjon makten til å påvirke hva vi skal bry oss om, men ikke hva vi skal tenke om dette sakskomplekset. Dersom mediene skulle ha makten til å styre sistnevnte, ville framing-teorien være måten man kan gjøre dette på ved at man blir presentert en versjon av en sak med et utvalg av perspektiver. Det er likevel lite trolig at leserne er så lite bevisste over mediens vinkling at dette er det eneste de baserer seg på når de gjør seg opp en mening.

Det kan være flere grunner til at mediene velger å legge vekt på det de gjør, men ifølge Lipschultz blir det ofte bestemt av organisatoriske rutiner, profesjonelle verdier, individuell dømmekraft og andre faktorer (Lipschultz, 2007, s. 22). Nyhetskriteriene vesentlighet, identifikasjon, sensasjon, aktualitet og konflikt kan også være sentrale elementer som trigger redaksjonene. Med andre ord settes saker som innebærer uenighet mellom to motpoler, mange som er berørt av saken, få andre medier som kjenner til den aktuelle historien og at nyhetssaken oppleves som nært blant leserne høyere enn saker som ikke inneholder disse kriteriene (Bang, 2021, s. 125). Dette vil si at nærmest alle nyhetssaker som terrorhandlinger eller handlinger som mistenkes for dette vil interessere nyhetsredaksjonene, men måten de beskriver disse handlingene kan variere fra mediehus til mediehus.

Et annet viktig moment med framing-teorien er hvordan selve subjektet blir fremstilt på (Falkheimer & Olsson, 2015, s. 71). Av nyhetsdekning som direkte adresserer soloterroristen, kan ikke denne fremstillingen ventes å gjøres på en særlig positiv måte. Men det er likevel flere nyanser som er verdt å legge merke til. Subjektet kan for eksempel fremstilles på en måte som skaper forståelse, blant annet ved å legge vekt på en vanskelig barndom eller vanskeligheter med å skape meningsfulle relasjoner. Det er også stor forskjell på om man tar utgangspunkt i personene eller deres radikale holdninger. En annen mulighet er at man omtaler hvordan sikkerhetsmyndighetene har jobbet for å avverge angrepene, der positiv og negativ framstilling kan variere i stor grad.

2.2.1 Fossefall

Underordnet framing-teorien finner vi også fossefall-teorien. Dette er en teori som i likhet med nyhetskriteriene kan hjelpe oss med å forstå hvordan nyhetene kommer til. Den beskriver eliteretorikkens vei ut av statsledernes hender mens disse uttalelsene møter motforestillinger

og alternative argumenter fra andre aktører som mener noe om den aktuelle saken. Når dette er gjort blir innholdet «innrammet» av mediehusene i form av ferdig produkt (Lipschultz, 2007). Ifølge Larsen (2018) er forholdet mellom maktpersoner og andre aktører skjevt med tanke på at maktpersonene gjerne dominerer samfunnsdebatten og at mediene ofte baserer seg på sikkerhetstjenestenes definisjon av den aktuelle trusselen, noe som bidrar til at mediene i liten grad definerer trusselen på en selvstendig måte.

I forlengelse av denne teorien kommer også securization til anvendelse. Denne teorien dreier seg om at alle sikkerhetsrelaterte problemstillinger bør være analytisk forankret eller nedfelt i prinsipper, noe som vil sikre en konsekvent begrepsbruk. Dersom denne fremgangsmåten ikke blir anvendt, er det en fare for at sikkerhetsbegrepet blir overført til nær sagt alle mulige problemstillinger slik at konseptet i praksis blir meningsløst (Smith & Brooks, 2013, s. 14). Nivået av securization avhenger av hvem som presenterer det gjeldende konseptet som en sikkerhetstrussel og hvordan sikkerhetstrusselen blir kommunisert ut til offentligheten. I praksis blir denne teorien kommunisert fra offisielle myndighetspersoner, gjerne folkevalgte politikere eller ledere i politiet. «Securization» kommer til anvendelse når en hendelse blir behandlet som en trussel mot sikkerheten og det er rimelig å benytte seg av eksepsjonelle politiske tiltak for å begrense skaden (Smith & Brooks, 2013).

Det er liten tvil om at terrorisme er et eksempel på en handling som angår rikets og befolkningens sikkerhet. Det varierer likevel hvordan disse angrepene blir kommunisert til omverden og hvilke angrep som gjør at man må endre tilnærmingen til beredskap. Den uklare definisjonen av terrorisme åpner for et stort tolkningsrom av hva som faller under denne kategorien. Dermed ligger det en stor definisjonsmakt både hos mediene og myndighetspersoner som gjerne erklærer handlingene som dette på et visst tidspunkt. Etter terrorangrepet mot Twin towers i New York, startet en årelang krig mot terror ved at et stort antall amerikanske soldater troppet inn i Irak for å forsøke å bekjempe Al-Qaida. Den samme taktikken var ikke like naturlig etter 22. juli der man ble spesielt oppmerksom på soloterrorisme som en trussel. Da var fokuset heller på hvordan man skal fange opp flere radikalisererte individer i fremtiden. Hadde det vært andre statsledere på denne tiden, er det mulig at reaksjonen hadde vært annerledes. Dette illustrerer viktigheten av hvem som presenterer den gjeldende trusselen og hvordan den blir kommunisert ut til befolkningen. Et klassisk eksempel som er motstridende fra disse to tilnærmingene er stormingen av

kongressen i januar 2021 der de fleste var tvilende til å karakterisere det som terror selv om de fulgte mange av de samme kriteriene vi ellers forholder oss til.

2.3 Krisefaser

Uansett hva slags krisesituasjon vi står overfor, kan vi dele dem inn i følgende tre overordnede faser: Førkrisefasen, den akutte krisefasen og etterkrisefasen. Disse fasene fungerer på overordnet nivå og hjelper oss med å forstå hvordan krisen utvikler seg. Det er i den akutte krisefasen hendelsen faktisk inntreffer, men effektiv krisehåndtering fordrer også til aktivt arbeid i de to andre fasene. Førkrisefasen handler ofte om beredskap dersom en uforutsett hendelse skulle oppstå. Det er altså dette arbeidet som legger grunnlaget for hvordan man skal kunne håndtere den akutte krisefasen. Det er også viktig at man ikke legger vekk hendelsen så snart den er over, selv om man på et gitt tidspunkt ønsker en form for normaltilstand. Det er nemlig læringen i etterkrisefasen som gjør at man kan bli bedre rustet til neste krise. Her blir disse fasene presentert som en lineær modell, men flere forskere har pekt på at den heller bør anses som en sirkulær modell med tanke på at man alltid vil komme tilbake til en ny normaltilstand og førkrisefase etter en krise, som illustrert nedenfor (Engen et al., 2016, s. 273).

FIGUR 1 (MODELL KRISEFASER): MODELLEN VISER HVA DEN SIRKULÆRE KRISEFASEN INNEBÆRER. KILDE: ESTUDIE.NO, [HTTPS://ESTUDIE.NO/FOREBYGGINGS-OG-BEREDSKAP/](https://estudie.no/forebyggings-og-beredskap/)

Selve krisefasene er ikke elementer mediene tar direkte stilling til, men i denne modellen ser man også at erkjennelse og meningsskapning står som en forutsetning under læringsprosessen. Denne delen blir ansett som pressens samfunnsansvar i en krise, og de spiller dermed en sentral rolle i krisehåndteringen ved at de forsøker å forklare hva som har skjedd og belyser elementer som ikke har blitt tatt høyde for under tidligere faser. Denne sirkulære modellen bør oppfattes som en helhetlig modell der de ulike delene av krisehåndtering er avhengige av hverandre. For eksempel ser vi at beslutningen er nært tilknyttet behovet for meningsskapning. Dermed stiller pressen med viktige funksjoner i en krisesituasjon ved at alle detaljer som bidrar til å belyse situasjonen, kan føre til mer velinformerte beslutninger som påvirker nært sagt hele befolkningen.

2.4 Medienes dekningsmønster

Når pressen forsøker å forklare hva som skjer i en krisesituasjon, følger denne dekningen ofte et bestemt mønster. I sin enkleste form kan dette mønsteret deles inn i søke-og-kave-fasen, helter-og-skurker-fasen, kritikkfasen og avslutningsfasen. Først søker media svar på hvem, hva og når noe har skjedd. Deretter søker reporterne ansikt som kan menneskeliggjøre historien. Når man har en relativt bred forståelse for de bakenforliggende årsakene, vil man kritisere ansvarlige parter. Avslutningsvis er man interessert i eventuelle nye rapporter eller forslag til løsninger som måtte komme (Olsen et al., 2008, s. 159). Det er ikke nødvendigvis slik at dette mønsteret følger denne kronologien slavisk i enhver krisesituasjon, men overordnet sett er dette dekningsmønsteret relativt beskrivende for hva mediene velger å vinkle på i de ulike krisefasene.

I tillegg til disse overordnede fasene inneholder noen av dem mellomfaser som beskriver hva mediene ser etter, deriblant ryktefasen i det innledende arbeidet. Falkheimer & Olsson (2014) fremhever at redaksjonenes stressende og tidskritiske situasjoner fører til at de i denne fasen i mindre grad baserer seg på etterrettelig informasjon, samt at de vinkler sakene på individene og hendelsene heller enn å se på de sosiale og kontekstuelle faktorene.

2.5 Priming

En ting er hvordan pressen rent objektivt presenterer nyhetene for leserne, en annen ting er hvordan innholdet blir oppfattet av de som konsumerer dette innholdet. Disse mentale prosessene kan slå ut forskjellig fra individ til individ. Priming-teorien handler om hvordan

informasjon blir lagret i deres hukommelse og hva slags assosiasjoner man har med dette konseptet (Moy et al., 2016, s. 5).

Disse assosiasjonene kan oppstå både ved visuelle hjelpemidler som bilder og grafikk og ved de formuleringene som er brukt i nyhetsartikkelen. Hvis vi tar utgangspunkt i priming basert på det skriftlige materialet, oppstår denne prosessen i to ulike steg. I det første steget blir nyheten oppfattet av brukeren og denne informasjonen blir fortolket basert på vedkommende sine eksisterende kognitive kunnskap. Selve priming-effekten oppstår først når mediebrukeren bruker denne oppdaterte informasjonen til nye stimuli. Det første steget handler med andre ord om prosessen, mens det andre steget referer til konsekvensene av denne prosessen (Moy et al., 2016, s. 5).

Fra et mediehus sitt perspektiv vil det være vanskelig å styre denne prosessen fullstendig. Likevel bærer de et ansvar angående om innholdet er egnet til å bli forstått på en annen måte enn det det er ment som. Man snakker ofte om etterlatt inntrykk av en nyhetssak. Selv om artikkelen ikke innebærer faktiske feil, kan valget av fortellermåte, hvilke ord de bruker for å beskrive et konsept og vinkling få konsekvenser i priming-prosessen. Denne uønskede effekten av mediedekning kan for eksempel skje ved at leserne blander sammen den tematikken som faktisk blir belyst med andre assosiasjoner som ikke har en direkte link til det som blir omtalt (Brewer, Graf & Willnat, 2003, s. 495).

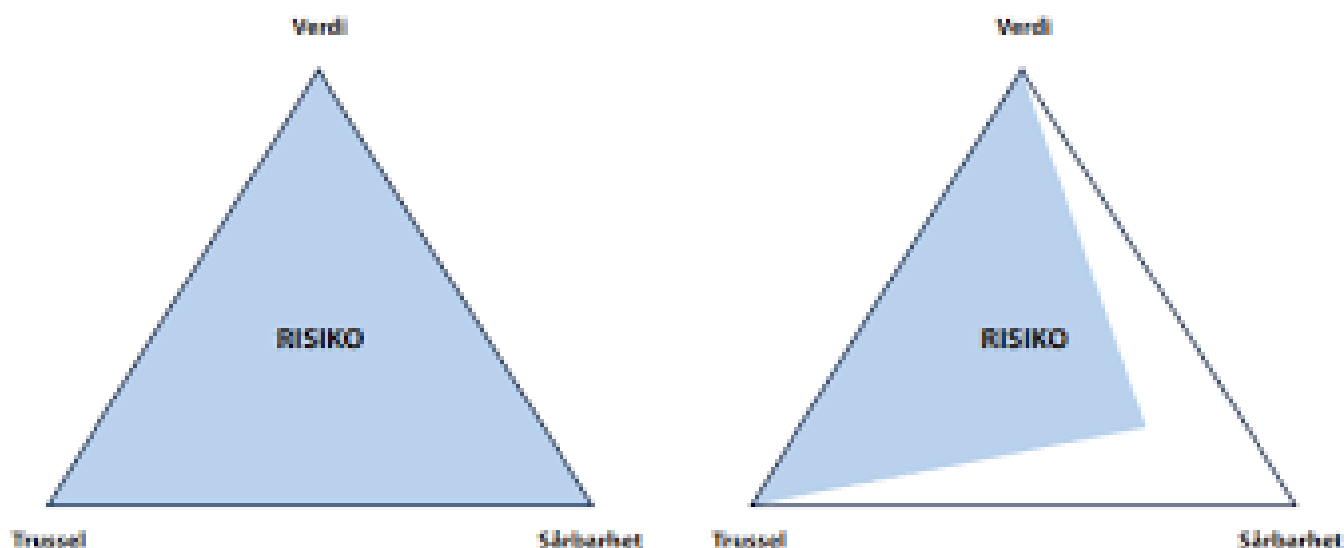
Koblinger mellom terrorisme og bakgrunn eller etnisitet kan være et eksempel på dette, spesielt i uoversiktlige og uoppklarte saker. Den tidvis irrasjonelle konklusjonen er en viktig grunn til at pressen har interesse av å besvare grunnleggende spørsmål i den akutte fasen av en krise – nettopp for å unngå spekulasjoner. Mottakerne kan tenkes å være særlig sårbare for et feilaktig etterlatt inntrykk i en krisesituasjon. I den akutte krisefasen er utvikling i den aktuelle saken det «eneste» mediene bryr seg om og da er det sjans for at informasjonen kan oppfattes feil mer dramatisk enn den faktisk er fra forbrukernes perspektiv. Ett enkelt mediehus kan ha nokså balansert dekning av en krisesituasjon, men når publikum konsumerer nyheter fra flere mediehus kan man få et annet inntrykk enn isolert sett fra ett mediehus.

2.6 Risiko og risikopersepsjon

Nå beveger vi oss videre til å beskrive teorier som beskriver risiko- og kriserelaterte teorier. Risikopersepsjon er en prosess med visse likhetstrekk med priming. Dette er en teori som kan slå ut annerledes fra individ til individ. Men denne teorien er på den andre siden direkte knyttet til risiko der både mediepåvirkning og andre ytre faktorer spiller en rolle. Medienes dekning av potensielle trusler anses derfor som en viktig påvirkningsfaktor særlig når det gjelder uønskede hendelser der en stor del av befolkningen mangler personlig erfaring (Kapuściński & Richards, 2016, s. 234).

På grunn av de unike egenskapene og metodene til soloterrorister, spiller medieoppmerksomheten rundt disse angrepene en spesielt stor rolle i befolkningens opplevde risikoforståelse når det gjelder soloterroristens evne til å inspirere andre ekstremister og de negative sosiale innvirkninger et slikt angrep kan ha (Parker et al., 2019, s. 125). Dermed er tillit til de instansene som skal håndtere slike hendelser en kritisk faktor for å oppnå ønsket resultat. Eksempelvis viste en undersøkelse av befolkningens tillit til myndighetene etter 22. juli at den generelle tilliten økte i tidsrommet 2010-2013, mens den spesifikke tilliten knyttet til disse hendelsene falt drastisk (Christensen & Aars, 2017, s. 326).

Grunnleggende sett handler risiko om noe som kan komme til å skje, ofte knyttet til uønskede hendelser. Risiko handler om fremtiden og det må derfor tas høyde for en stor grad av usikkerhet i dette begrepet. Men selv med disse usikkerhetene er det mulig å beregne en forventet risiko som et produkt av sannsynlighet og konsekvens (Engen et al., 2016, s. 41). Innenfor sikkerhetsfeltet anser man gjerne trussel, sårbarhet og konsekvens som tre avhengige variabler som påvirker risikonivået. Trusselen er et produkt av trusselaktørens intensjon og kapasitet til å skade deres valgte mål. Sårbarhetene er noe man kan styre selv ved sikringstiltak og andre forebyggende tiltak, mens konsekvensene avhenger av disse to første faktorene (Martin, 2019, s. 11). Denne modellen har likevel visse variasjoner. I den såkalte trefaktormodellen blir konsekvens erstattet av verdi, som illustrert i modellen nedenfor:

FIGUR 2 (TREFAKTORMODELL): TREFAKTORMODELLEN BASERER SEG PÅ SÅRBARHET, TRUSSEL OG VERDI SOM STYRER RISIKONIVÅET. KILDE: NASJONAL SIKKERHETSMYNDIGHET, [HTTPS://WWW.DIGDIR.NO/MEDIA/1540/DOWNLOAD](https://www.digdir.no/media/1540/download)

Ifølge denne modellen er sårbarheten den eneste variabelen man kan påvirke for å redusere risikonivået. I figuren til høyre har man mest sannsynlig innført flere sikringstiltak som gjør at det totale risikonivået reduseres. Denne typen risiko blir normalt uttrykt som objektiv risiko, dette til tross for at man ikke kan beregne hva som kommer til å skje med 100 prosent treffsikkerhet. Derfor skilles det mellom den objektive risikoen og den opplevde risikoen, spesielt når det gjelder terror der det er større usikkerhet enn andre felt. Man kan si med relativt stor sikkerhet at et terrorangrep vil skje, men man vet ikke hvor og når. Til sammenligning vet man mer om for eksempel hvordan klimaendringene kommer til å påvirke oss de neste 50 årene.

Dermed skiller risikooppfattelsen seg i betydelig grad fra såkalt objektiv risiko som ofte er basert på statistiske beregninger av sannsynligheten for en gitt hendelse skal inntreffe i fremtiden. Dette forsterker viktigheten av en effektiv og kunnskapsbasert krisekommunikasjon med tanke på at dette er en del av grunn laget for hvordan befolkningen vil forholde seg til den aktuelle risikoen. Dette har sammenheng med at folk normalt ikke evner å vekte sannsynlighet og konsekvens på en rasjonell måte ved at negative konsekvenser spiller en uforholdsmessig stor rolle (Olsen, Boyesen & Mathiesen, 2008, s. 81). I en terrorsammenheng er denne tendensen spesielt framtrepende ved at man også gjerne underestimerer risiko som er under egen kontroll, mens situasjoner som ikke kan kontrolleres og har et høyt katastrofepotensiale forbindes med en generell fryktfaktor (Olsen et al., 2008, s.

84;89). Ved sistnevnte scenario kan også risikoforståelsen bli farget av sterke følelser som ikke nødvendigvis er rasjonelle, men disse irrasjonelle tankene kan være vanskelig å styre med mer tall og sannsynlighetsberegninger. Da må heller disse følelsene tas med i vurderingen av hvordan denne krisesituasjonen skal kommuniseres.

Ifølge Smith (2018) handler ikke bekjempelse av terror «kun» om å forhindre at hendelsen skal finne sted eller sørge for at de forårsaker minst mulig skade. Det er en vesentlig forskjell mellom at befolkningen faktisk er trygge og at de føler seg trygge. Smith argumenterer for at begge kriteriene må være til stede, ellers har terroristen vunnet. Her ser man en uforholdsmessighet mellom sannsynlighet og konsekvens der sannsynligheten for at den skal ramme akkurat deg er liten, men den innebærer alvorlige konsekvenser for dem som faktisk blir rammet av disse handlingene.

2.7 Krisekommunikasjon

Det er flere parter som kan tenkes å påvirke hvordan risikoen for uønskede hendelser og krisesituasjonen kommuniseres ut til befolkningen. Krisekommunikasjon kan inndeles i både intern kommunikasjon og ekstern kommunikasjon. Den interne kommunikasjonen dreier seg om informasjonsutveksling innad i organisasjonen, mens den eksterne handler om hvordan krisen blir kommunisert ut til befolkningen. Her vil det hovedsakelig trekkes fram tidligere forskning på sistnevnte fordi det er først og fremst denne kommunikasjonen som er relevant i forbindelse med mediedekningen. Timothy Coombs beskriver krisekommunikasjon som en prosess bestående av kunnskapsforvaltning og styring av respons eller reaksjon (Coombs & Holladay, 2010). Denne kunnskapsforvaltningen er et viktig element av kommunikasjonen. Burns (2009) argumenterer for at effektiv krisekommunikasjon om terrortrusler bør gi informasjon som styrker individer og institusjoner i å kunne ta bedre beslutninger under eventuelle angrep. På den måten kan også den generelle befolkningen ta stilling til hva som har blitt gjort for å begrense skadeomfanget mest mulig (Engen et al., 2016, s. 325).

Med framveksten av sosiale medier har mye av forskningen undersøkt hvordan denne utviklingen har endret måten man kommuniserer risiko og trusler på. Dagens utfordringer dreier seg likevel i stor grad om hvordan organisasjoners og ledes holdninger om kriseledelse og krisekommunikasjon påvirker deres egen kommunikasjon (Eriksson, 2012, s. 310). Ifølge Eriksson (2012) blir vi påvirket av «klassiske» tanker om at man trenger kontroll og klare grenser for å ivareta interne og eksterne interesser i en krisetid. På grunn av disse

utfordringene har han utformet en modell som skal styrke kommunikasjonen både på nettbaserte plattformer og klassisk format for å bygge et godt forhold med mottakerne.

På grunn av ulike forutsetninger og ulike kriser er flere forskere tvilende til å utforme «beste praksis tilrådninger». Likevel tilbyr Timothy Coombs innsikt om faktorer som kan innvirke på hvor effektiv krisekommunikasjonen virker. Her skiller det mellom å styre selve informasjonen man går ut med og styre meningen med dette innholdet (Coombs, 2015, s. 142). Han forklarer videre at disse forskjellene handler om at sistnevnte handler om mottakernes reaksjon, noe som er en vesentlig del av hvorvidt man klarer å kommunisere på en vellykket måte.

2.7.1 Usikkerhet

En forutsetning for å kunne kommunisere kriser og risikoer på en troverdig og effektiv måte er at man er åpne om hva man vet og hva man trenger mer kunnskap om. Generelt sett er terrorisme en type trussel som medfører stor grad av usikkerhet, noe som får betydning for hvordan man håndterer og kommuniserer hva som skjer. Gjennom datainnsamlingen ser man at usikkerhetsmomentene er en faktor som har vært viktige for mediene å få svar på, delvis på grunn av større kunnskapshull i en uoversiktlig situasjon. Nyhetsmediene blir også rammet av usikkerhetsfaktorer på en mer indirekte måte, men som kan få innvirkning på hvordan deres krisedekning utarter. Gjennom denne dekningen konstrueres hvilke trusselmomenter de anser som relevante, uten at det nødvendigvis ligger en eksakt vitenskap bak disse vurderingene. Likevel er det mediens innhold som er viktigst i innholdsanalysen som blir presentert senere, der politiets vurdering vises som sentrale elementer. Får begge instanser knytter slike hendelser med seg store usikkerhetsmomenter med tanke på at det kun er anekdotiske beviser som kan belyse når slike hendelser vil inntreffe (Wittendorp, 2022, s. 24).

I denne sammenheng finnes det to forskjellige typer usikkerhet; nemlig aleatorisk og epistemisk usikkerhet (Rausand & Utne, 2009). Aleatorisk usikkerhet sikter til usikkerhet som handler om naturlige og tilfeldige variabler, eksempelvis usikkerheten knyttet til graden av vindstyrke eller nedbør. Epistemisk usikkerhet handler derimot om usikkerhet på grunn av mangel på kunnskap, og er den type usikkerhet som er relevant med tanke på risikoen for et fremtidig terrorangrep. Her må man også regne med en stor grad av usikkerhet med tanke på at det er mange variabler ved planleggingen av terrorangrep man som sikkerhetsmyndighet

har tilgang på. Dette har sammenheng med at kompetente trusselaktører forsøker å skjule de fleste detaljene rundt målutvelgelse og hva de planlegger å gjøre (Martin, 2019, s. 36).

De hemmelige tjenestene kan ha god innsikt i de ulike ekstremistiske miljøene, men trusselvurderingene kan aldri forutsi framtiden med særlig stor presisjon når det gjelder disse detaljene som blir holdt skjult. Denne type usikkerheten inneholder derfor to krevende dimensjoner: Usikkerheten knyttet til om en gitt hendelse vil inntreffe, og tilhørende konsekvenser, og utfordringene med å tallfeste denne risikoen (Engen et al., 2016, s. 85). Denne usikkerheten er også en av grunnene til at det kan være utfordrende å kommunisere den pågående krisen eller security-risikoer på en betryggende måte.

2.7.2 Sorte svaner

Sorte svaner har etter hvert blitt en vanlig måte å illustrere usikkerhet på. Denne teorien fungerer som en metafor der man på bakgrunn av at man kun har observert hvite svaner, slår fast at det ikke finnes sorte svaner i det hele tatt (Krupa & Jones, 2013, s. 287). Denne metaforen indikerer at man ikke kan trekke denne slutningen på bakgrunn av det premisset som blir gitt på grunn av at man ikke har oversikt over alle svaner som eksisterer i hele verden.

Dersom man overfører disse observasjonene til sikkerhetsarbeidet, kan man si det samme om trusler man ikke var klar over inntil man faktisk observerer dette angrepet. Det er først da det blir ansett som en trussel av den enkle grunn at man må vite at noe eksisterer for å regne det som en mulighet. Ved en streng tolkning av denne definisjonen, kan man si at alle terrorangrep har elementer av denne teorien med tanke på at det kun er noen få personer som vet hva som kommer til å skje. Resten av befolkningen lever i lykkelig uvitenhet. Derfor skiller man mellom ulike typer uvitenhet. «known unknowns» dreier seg om deler av trusselbildet man er klar over at man mangler kunnskap om, og dette blir dermed enklere å ta i betraktning i beredskapsarbeidet. «Unknown unknowns» handler derimot om trusler man ikke var klar over at man manglet kunnskap om (Lindhout, Kingston-Howlett, Hansen & Reniers, 2020). Koronapandemien og visse metoder blant terrorister som ikke har blitt brukt ved tidligere angrep er eksempler på dette. Dermed kan historiske data være av stor verdi. Selv om det lite sannsynlig at et terrorangrep som har inntruffet tidligere vil skje på nøyaktig samme måte neste gang, styrker dette myndighetenes kunnskapsgrunnlag.

«Unknown unknowns» kan ses som en enda farligere form for manglende kunnskap når man ikke vet at en gitt trussel i det hele tatt var en mulighet, og det kan virke umulig å styre denne risikoen. Likevel mener Lindhout et al. (2020) at man kan ha en proaktiv tilnærming rundt denne trusselen ved å gjennomføre sikkerhetsstudier og være oppmerksomme på nye farer. Selv om disse farene er ukjente, understreker Lindhout at de ofte ikke er fullstendig uforutsigbare.

2.8 Tidligere forskning

Selv om det ikke har blitt gjort mye forskning på norske forhold knyttet til mediernes dekning av soloterrorister, vil de viktigste funnene bli trukket fram i dette delkapittelet. Her vil forskningsresultater fra utlandet bli belyst, samt resultater fra norske studier som har visse likhetstrekk med det som blir undersøkt i denne oppgaven.

2.8.1 Nyhetsdekning

De viktigste forskningsfunnene rundt nyhetsdekningen av soloterrorister har hovedsakelig dreid seg om hvordan de har blitt fremstilt i mediene, avhengig av deres ideologiske ståsted og hva slags påvirkning denne dekningen har hatt på den generelle befolkningen. Denne nyhetsdekningen har blitt ansett å ha en høy profil innad i nyhetsredaksjonene. Dermed har forskere også tatt stilling til hva slags fallgruver reporterne burde unngå. Den høye medieinteressen rundt terrortrusselen har særlig blitt påvirket av 9/11. Noe av forskningen peker på denne økende interessen ofte var basert på en amerikansk fremstilling om at den islamske trusselen var større enn det faktisk var dekning for (Falkheimer & Olsson, 2015, s. 71).

Det er attraktivt for både norsk og internasjonal presse å problematisere den stadig økende radikaliseringsen over nettforum som kan føre til ekstremisme for soloaktører. På grunn av en forflytning av oppmerksomheten fra terrorisme som en kollektiv aktivitet til soloterrorister som en aktuell trussel etter å ha blitt radikalisert. Uavhengig av ideologisk ståsted blir dette fremstilt som et økende problem. Likevel peker Parker et al. (2019) på en betydelig differensiering av måten de blir omtalt på. Islamistiske ekstremister blir fremstilt som en kriminell og voldelig sub-gruppe av samfunnet, mens høyreekstreme aktører blir karakterisert som mentalt syke og onde individer. Den samme studien finner også at nyhetsmediene sjeldent eller aldri videreformidler terroristenes budskap. I så måte taler dette for at de

publisistiske vurderingene også dreier seg om å redusere skadepotensialet ved å redusere propagandadrevet innhold.

Noen av forskningsfunnene trekker også fram pressens dilemma der de må balansere samfunnets behov for å bli informert og å begrense hvor mye oppmerksomhet som blir gitt til gjerningsmannen. Dette blir beskrevet som en vanskelig avveining med tanke på at oppmerksomheten rundt disse hendelsene, medfører naturligvis også oppmerksomhet rundt selve gjerningsmannen og i noen tilfeller vedkommendes budskap. Terroristens taktiske mål er å spre frykt og fortvilelse, mens deres strategiske mål er offentlig oppmerksomhet via mediene (Falkheimer & Olsson, 2015, s. 73).

Forskningen viser også at mediedekningen ofte tar sikte på å beskrive aktørene bak angrepene i stedet for å løfte problemstilling til et systemisk nivå. En studie trekker frem at angrepene ikke blir belyst i lys av demokratiske verdier knyttet til en spesifikk hendelse (Larsen, 2018, s. 12). Den samme studien konkluderer også med at nyhetsmediene overordnet sett ikke presenterer alternative forklaringer i trusselsituasjonen fra de som blir presentert i myndighetenes offentlige trusselvurderinger. Dermed blir for eksempel PST sine vurderinger rundt trusselnivået oppfattet som en vedtatt sannhet som ikke blir utfordret av andre motstemmer (Larsen, 2018, s. 13).

Denne tendensen vil kunne ha stor betydning for hvordan disse opplysningene blir mottatt med tanke på at det også har blitt påvist at måten mediene identifiserer og belyser den gjeldende risikoen, påvirker hvordan den generelle befolkningen oppfatter trusselnivået (Jore, 2016). Denne tendensen illustreres ved at den norske befolkningen generelt sett har vært positive til inngripende sikkerhetstiltak for å forebygge nye terrorangrep etter 9/11, der funnene også viser at mediene i liten grad har vært kritiske til disse tiltakene. Det er ikke sikkert at disse to variablene er direkte tilknyttet, men det er sannsynlig at det er en viss årsakssammenheng.

2.8.2 Terrorisme

Til tross for relativt vage definisjoner av terrorisme, har det i lang tid blitt brukt betydelige ressurser på å forske på og forstå dette fenomenet. Antall forskningsprosjekter knyttet til terrorisme har i særlig grad økt etter terroren i New York i 2001, der den akademiske

oppmerksomheten til en viss grad har vært motivert måten denne hendelsen har preget internasjonal politikk det neste tiåret (Silke, 2008, s. 28).

Hoffman peker på terrorisme som en komplisert tematikk å studere nettopp på grunn av et polariserende verdensbilde og manglende definisjon. Dette byr på utfordringer når man tar høyde for det faktum at terroristene selv aldri vil beskrive dem selv som terrorister, men som frihetsforkjempere (Hoffman, 2006). Selv om handlingen har blitt erklært som terrorisme av myndighetspersoner eller lignende, vil det alltid være støttespillere som har et motstridende syn. Når Romarheim (2021) studerte krigen mot terror 20 år etter flykrasjen, jobbet han ut fra hypotesen om at kriger vinnes i det kognitive domenet, noe som kommer til uttrykk her (Romarheim, 2021, s. 273).

Det kan likevel anses som problematisk at det ikke er en ensidig forklaring på hva som går under kategorien terrorisme. I mange tilfeller er disse handlingene kontekst- og kulturbasert som varierer fra land til land, samt at disse landene har ulike regelverk rundt hvilke kriterier som gjelder for å kunne bli straffet som terrorist. Dette gjør at dette konseptet blir subjektivt på en måte som skaper en holdning om at det er først når man observerer handlingene at man kan avgjøre om det bør karakteriseres som terrorisme eller ikke. At terrorisme er et historisk og kulturelt betinget konsept, har man også sett gjennom akademiske arbeid. Disse utviklingstrekkene blir vist gjennom fire bølger eller tidsserier innenfor moderne terrorisme. Denne bevegelsen ble startet på slutten av 1800-tallet der målet var å bryte ned myndighetene, samtidig som at den kommunikative effekten ved angrepene ble oppdaget. Videre ble disse angrepene brukt for å kunne opprettholde kontrollen over samfunnet ved myndighetsfinansiert terrorisme. Utover 1970-tallet fikk terrorismen et revolusjonistisk preg, og ble i denne tidsperioden brukt som et ideologisk våpen. Den siste tidsperioden startet rett etter den kalde krigen, der de ideologiske og statsfinansierte motivasjonene falt, men separatistene levde i beste velgående. I denne tidsperioden så man en drastisk endring av hvordan angrepene ble utført, såkalt «new terrorism». Denne endringen medførte helt andre metoder enn man hadde sett tidligere som stort sett ble rettfærdiggjort på religiøs vis (Duyan, 2012).

I forbindelse med definisjonsproblemet har det ikke blitt gjort betydelige fremsteg innenfor forskningen, men det har blitt foreslått en modell som bygger på de samme prinsippene som allerede eksisterer innenfor konvensjonell og ikke-konvensjonell krigføring (Ganor, 2002, s.

303). Her foreligger det allerede tydelige regler for hva man kan, og hva man ikke kan gjøre. Dersom man ser helhetlig på all forskning innenfor terrorisme, dreier en stor andel av disse studiene seg om nettopp utfordringen med å finne en universell definisjon på dette konseptet. Ganor (2002) hevder at definisjonsproblemet er nesten en like stor kamp som å faktisk bekjempe internasjonal terrorisme. Selv om denne uttalelsen kan virke som noe overdrevet, ligger det mye makt i de ordene vi bruker, og vi ser at dette er et område det er behov for enda mer kunnskap.

På grunn av kompleksiteten som ligger til grunn for terrorisme som konsept, kan man ikke peke på en enkeltstående faktor som fungerer som drivkraft for militante ekstremister. Tidligere forskning peker heller på en kombinasjon av sosiale, økonomiske, politiske og kulturelle forhold som kan være kilder til motivasjonen til å gjennomføre et terrorangrep (Duyan, 2012). Det som imidlertid kompliserer sikkerhetsaktørers arbeid med å «profilere» disse aktørene, er at de stammer fra en rekke ulike bakgrunner, noe som gjør det vanskelig å stadfeste hvilke av de nevnte motivasjonsfaktorene som er mest dominerende. Likevel indikerer noen av funnene at økende globalisering og behov for tilhørighet er faktorer som det er verdt å se nærmere på. Globaliseringen kan fungere som en måte å både forsterke og svekke fellesskapet, avhengig av deres ideologiske ståsted. De som søker en klar identitet kan tenkes å oppsøke ekstremistiske nettverk for å oppnå denne tilhørigheten, men man ser også nye former for nasjonalisering, deriblant mikronasjonalisering. I tillegg blir ulikheten i verden mer synlig enn den var før, noe som kan være grunnlaget for deres stadige radikaliserende holdninger (Duyan, 2012, s. 9; 10).

2.8.3 Soloterrorisme

Begrepet soloterrorisme er naturligvis en underkategori av terrorisme som et bredt begrep, og er nødvendig fordi det kan være vesentlige forskjeller mellom angrep som blir utført av etablerte nettverk og de som står alene om det. Som beskrevet i forrige delkapittel defineres soloterrorister som aktører som utfører angrepene på egenhånd, uten hjelp fra større organisasjoner eller nettverk. Men det eksisterer elementer ved denne organiseringen som endrer dynamikken på de planlagte angrepene, noe som krever at man studerer dette fenomenet særskilt fra terrorisme som en kollektiv aktivitet. Noen av dem er at oppdragene ikke medfølger trening, finansiering og at de blir utsendt av en etablert gruppe (Lavie-Dinur, Yarchi & Karniel, 2018, s. 197). Det gjør at disse aktørene potensielt kan velge annerledes

mål, bruke mer tid til å planlegge og at deres fremgangsmåte baserer seg på hva de har tilgang til med begrensede ressurser. Denne særegenheten slår også ut i hvordan angrepene ser ut. Den økende akademiske oppmerksomheten rundt denne konkrete trusselaktøren har blant annet avdekket at angrepene og forberedelsene ofte blir gjort på en usofistikert måte, mye på grunn av deres manglende ressurser og relevante ferdigheter som kreves for å gjennomføre et lignende angrep som organiserte grupper står bak. Nivået av sofistikasjon blir også gjenspeilet i deres målutvelgelse der områder med store folkemengder oftere blir valgt enn myndighetspersoner og andre symbolske mål. Deres primære våpenvalg er skytevåpen, mens eksplosiver også er et populært valg (Schuurman et al., 2018, s. 1191).

Til tross for graden av sofistikasjon i deres angrep, blir soloterrorister ansett som spesielt vanskelige å bekjempe. Dette har sammenheng med at man har sett et mønster av at de aktivt forsøker å isolere seg og at de kommuniserer minimalt med de rundt seg før de planlegger, forbereder seg og gjennomfører voldelige angrep (Kenyon et al., 2021, s. 2). Dette svekker dermed politiets evne til å drive etterretning på disse personene dersom de ikke har en konkret mistanke mot dem.

Også Appleton (2014) stiller seg bak denne utfordringen om bekjempelse av soloterrorister. Hun problematiserer dette videre med at soloterrorister representerer et variert utvalg av ideologier og motivasjoner, noe som kompliserer samfunnets oppgave med å få oversikt over dem. Det er også utfordrende å skille de aktørene som planlegger voldelige angrep og de som bare ytrer sine radikale meninger (Appleton, 2014, s. 135).

Men til tross for oppdagelsesutfordringene og fremstillingen av soloterrorisme som et stadig økende problem, mener Spaaij at dette er et marginalet problem dersom man plasserer dem inn i det store bildet. Han har likevel funnet at hyppigheten av angrep har økt betraktelig i en tidsperiode, mens man ser en nedgang i den neste tidsperioden. Når han har undersøkt amerikanske forhold, ser man en jevn økning fra 1950-tallet frem mot 1990-tallet. På 90-tallet var trusselen for soloterrorister på topp, mens den sank tidlig på 2000-tallet (Spaaij, 2010, s. 859).

2.8.4 Radikalisering

En forutsetning for at man blir karakterisert som soloterrorist er at man på et gitt tidspunkt og på en bestemt måte har blitt radikalisert. Det er ulike måter dette kan skje på og også i hvilken grad. Derfor må man skille mellom å ha et visst sett med radikale meninger og holdninger og at det fare for at disse meningene fører til handling. Med tanke på at dette er en prosess som gjerne utvikles over flere år, kan det være utfordrende å sette en linje for akkurat når denne prosessen bør skape bekymring.

Derfor har diskursen og myndighetenes forebyggende tiltak mot radikalisering stort sett dreid seg om toleransegrensene og hva som vurderes som akseptabel atferd. Også her mangler man en god del kunnskap om årsaker til at noen radikaliseres og hva som setter grensene for at denne prosessen fortsetter (Kühle & Lindekilde, 2012). Til tross for manglende kunnskap rundt flere aspekter rundt radikalisering, er det bred enighet om at denne prosessen ofte er grunnlaget for det som senere vil utvikle seg til terrorhandlinger med tanke på de kognitive og motivasjonsmessige forutsetningene (Pick, Speckhard & Jacuch, 2009, s. 101).

Det har blitt funnet at de personlige prosessene og motivasjonene veier tyngre enn overordnede politiske spørsmål. Radikalisering har i denne sammenhengen blitt forklart som en prosess som blir til ved en personlig, kognitiv-ideologisk tilbøyelighet for vold, kombinert med ideen om at radikalisering er et produkt av frustrasjon eller identitetskrise (Malthaner, 2017, s. 393).

For å forstå disse motivasjonene kan det være hjelpsomt å få innblikk i disse aktørenes psykologi med tanke på hvordan de oppfatter verden. Generelt sett er radikale grupper dypt misfornøyd med måten sentrale institusjoner håndterer deres problemer, noe som også fører til mistillit til disse institusjonene. De kan blant annet argumentere for at samfunnet ikke gjør nok for å hjelpe dem i deres sorgprosess eller håndterer en samfunnsutvikling som de er misfornøyd med. Andre karakteristikk som beskriver radikale grupper og radikaliseringsprosessen er at de anser sitt synspunkt på en gitt sak som overlegen overfor andre synspunkter, noe som peker dithen at de sitter på det eneste rette svaret. I tillegg er vold og ideologi sentrale elementer av å bli radikalisert. På denne måten blir bruken av vold rettfærdiggjort for å kunne oppnå deres ideologiske visjon (Doosje et al., 2016, s. 80).

Dermed har en del av forskningen på dette området handlet om å forstå hvordan denne gradvise radikaliseringsprosessen på sikt kan føre til voldelig aktivitet. På grunn av egenskapene til en vellykket radikaliseringsprosess, blir man ikke terrorist bare fordi man er gal, men at det kanskje bor en innvendig terrorist i oss alle (Doosje et al., 2016, s. 79). For å forenkle utfordringene med å slå fast når en radikaliseringsprosess blir bekymringsfull, har Doosje et al. (2016) systematisert denne prosessen ved følgende tre faser: Eksponering av en radikal ideologi, individet blir medlem av en radikal gruppe og til slutt er individet klar for å handle på vegne av gruppens ideologi, for eksempel ved å planlegge et angrep.

Denne modellen kan imidlertid tolkes som en relativt forenklet og overordnet måte å forklare hvordan en person blir radikalisert. Denne forenklingen har blitt kritisert fra flere hold. Noen har argumentert for at radikalisering ikke kan forklares ved å bruke forhåndsdefinerte faseinndelinger, mens det også har blitt foreslått fra New York-politiet at disse fasene burde utformes på en annerledes måte. Her blir før-radikalisering, identifisering, indoktrinering og «jihadisasjon» fremhevet som nødvendige faktorer i en radikaliseringsprosess. (Pick et al., 2009, s. 101) Dersom man ser bort ifra kritikken om forhåndsdefinerte faseinndelinger, er det relativt bred enighet om at terrorplanleggingen bør anses som et sluttprodukt av en radikaliseringsprosess. Teorien fra New York-politiet har ikke store avvik fra tradisjonelle synspunkt om en radikaliseringsprosess, men skiller seg ut ved at fasene fremstår som en langsom prosess der det er lang vei mellom den første og siste fasen. I tillegg legger de til grunn at den siste fasen innebærer tilslutning til en islamsk ideologi, noe som gjør denne teorien noe mer snever enn den kunne ha vært.

2.9 Oppsummering av teori

I denne gjennomgangen av det aktuelle teoretiske rammeverk har spesielt nyhetsmedienes rolle i å formidle informasjon til befolkningen og deres evne til å skape oppmerksomhet rundt terrorisme vært sentrale elementer. Dette gjør de først og fremst ved hjelp av agendasettende teori. Denne teorien går ut på at saker den generelle befolkningen ellers ikke ville brydd seg om, blir satt på dagsorden ved at mediene setter disse handlingene i en kontekst. Dette kan enten gjøres ved at pressen omtaler en aktuell hendelse eller at oppfølgingssaker har så stor nyhetsverdi at de preger hva vi er opptatt av den neste tiden. Med denne teorien følger også en sterk definisjonsmakt. Denne makten er todelt ved at det er de personene som oppsøker mediene først som får muligheten til å styre hva slags fortelling som blir presentert. Likevel er

det mediehusene som sitter med den bredere definisjonsmakten med tanke på at det er de som til slutt bestemmer hvilke stemmer som skal få slippe til i deres kanaler.

For at disse sakene skal fortelles på en appellerende måte, tar journalistene ofte tak i en spesifikk del av sakskomplekset mens andre detaljer blir utelatt. Dette betyr ikke det samme som å villedde leserne, men man fremhever de detaljene mediehusene mener deres publikum har størst behov for å vite. Lipshultz (2007) mener at denne arbeidsmetoden ofte blir bestemt av organisatoriske rutiner, profesjonelle verdier, individuell dømmekraft og andre faktorer. Denne dekningen får også betydning i krisefasens steg koblet til læringsfasens sirkulære bevegelse tilbake til førkrisefasen. Blant flere stikkord blir blant annet meningsdannelse nevnt som en viktig faktor for å kunne forbedre seg fra forrige uønskede hendelse. Pressens vinklede dekning av en krise er en viktig del av denne meningsdanningsprosessen. Ved å sette disse handlingene i kontekst bør den ideelt sett bidra til forståelse for hva som har skjedd og hvorfor det skjedde. Ofte følger denne dekningen et bestemt mønster som sier noe om når pressen prøver å besvare elementære spørsmål, når de stiller kritiske spørsmål til aktuelle makthavere og når de søker etter rapporter som kan belyse hva som må bli bedre.

Når man først snakker om hvordan sakene blir vinklet, er det også aktuelt å diskutere hvordan dette innholdet blir mottatt av publikum ved priming-teorien. Denne teorien handler om hvordan informasjon blir lagret i deres hukommelse og hva slags assosiasjoner man har med dette konseptet (Moy et al., 2016, s. 5).

Denne prosessen skjer hovedsakelig i to ulike faser. I det første steget blir nyheten oppfattet av brukeren og denne informasjonen blir fortolket basert på vedkommendes eksisterende kognitive kunnskap. Selve priming-effekten oppstår først når mediebrukeren bruker denne oppdaterte informasjonen til nye stimuli. Det første steget handler med andre ord om prosessen, mens det andre steget referer til konsekvensene av denne prosessen (Moy et al., 2016, s. 5). Disse faktorene vil det være nærmest umulig for mediehusene å styre fullstendig, men den innebærer altså at innholdet kan tolkes ulikt selv om all skriftlig materialet er objektivt og er basert på sannferdige opplysninger.

3. Metode

Det vil nå redegjøres for den metodiske fremgangsmåten i denne oppgaven. Her vil det særlig bli lagt vekt på ulike problemstillinger som har dukket opp gjennom arbeidet med denne masteroppgaven og en begrunnelse for de valgene som er gjort. Metode blir generelt sett beskrevet som en planmessig måte for å nå et bestemt akademisk mål, og sånn sett har dette vært en kontinuerlig prosess som har fulgt alle faser av denne avhandlingen (Grønmo, 2004).

Disse valgene har blitt gjort på grunnlag av hovedproblemstillingen og forskningsspørsmålene som ble stilt i innledningen, men som vil gjentas her:

PS: «Hvordan har trusselen for soloterrorister blitt beskrevet gjennom de største norske nyhetsmediene etter 22. juli?»

FS: Hvem blir beskrevet som soloterrorister gjennom mediene med tanke på ideologi og motiv?

FS: Hvilke virkemidler beskriver mediene som særlige trusler mot samfunnet?

FS: Hvilke tiltak melder mediene om for å kunne oppdage soloterrorister før angrepet finner sted?

3.1 Forskningsdesign

I valget av metode og forskningsdesign har jeg lagt vekt på å ikke låse meg til en bestemt fremgangsmåte på et tidlig tidspunkt. Jeg ville heller være åpen for flere metodevalg slik at metoden var basert på hva slags undersøkelse som skulle utføres – ikke på motsatt måte. Men basert på måten disse spørsmålene ble stilt på, lar de seg lett dokumentere gjennom nyhetsdekningen som var den gang. Dermed ble en konvensjonell kvalitativ innholdsanalyse vurdert som den mest passende måten å besvare de nevnte forskningsspørsmålene. Det finnes flere ulike typer innholdsanalyser, men den konvensjonelle typen kjennetegnes ved at målet er å beskrive et spesifikt fenomen, ofte der det er begrenset med tidligere forskning på området eller teoretiske bidrag knyttet til undersøkelsen. Den kjennetegnes også ved at det er dataene som er førende for forskningsdesignet, altså at man i liten grad har forutinntatte kategorier som danner grunnlaget for datamaterialet, men heller baserer seg på hva disse dataene viser (Hsieh & Shannon, 2005, s. 1279).

Dette samsvarer med framgangsmåten som har blitt gjennomført i denne undersøkelsen, spesielt med tanke på det beskrivende preget og at innholdsanalysen i stor grad baserer seg på hva mediedekningen viser der jeg har styrt unna forutinntatte ideer så godt det har latt seg gjøre.

Denne innholdsanalysen analyserte tekstmaterialet i relevante nyhetsartikler i tidsperioden 2011-2013. Hovedsakelig ble denne analysen gjort på en overordnet måte, altså at jeg lette etter helhetlige trekk og vinklingspoeng i disse nyhetssakene i stedet for små retoriske detaljer blant de som uttalte seg i nyhetsartiklene. Dersom slike mønstre ble funnet i datamaterialet ble de ikke ignorert, men det var ikke dette som var analysens primære fokus. I så fall ville det vært mest aktuelt å benytte seg av en summativ innholdsanalyse som leter etter kontekstuelle faktorer ved de ulike formuleringene, men dette ble vurdert som en fremgangsmåte som ikke ville reflektert selve meningsinnholdet på en effektiv måte (Hsieh & Shannon, 2005, s. 1283).

Videre foregikk innholdsanalysen på en abduktiv og utforskende måte. Selv om den konvensjonelle innholdsanalysen generelt sett baserer seg på en induktiv fremgangsmåte for å besvare forskningsspørsmålene, har en abduktiv logikk vært mer treffende for min konkrete analyse. Denne vurderingen ble gjort på grunn av en abduktiv strategi innebærer konstruering av teorier som trekkes fra aktørenes språkbruk og meninger i en gitt kontekst. Denne forskningsstrategien har visse likhetstrekk med en induktiv strategi, men skiller seg ut ved at den også involverer meninger og tolkninger, samt aktørenes motiver og intensjoner (Blaikie & Priest, 2019, s. 99).

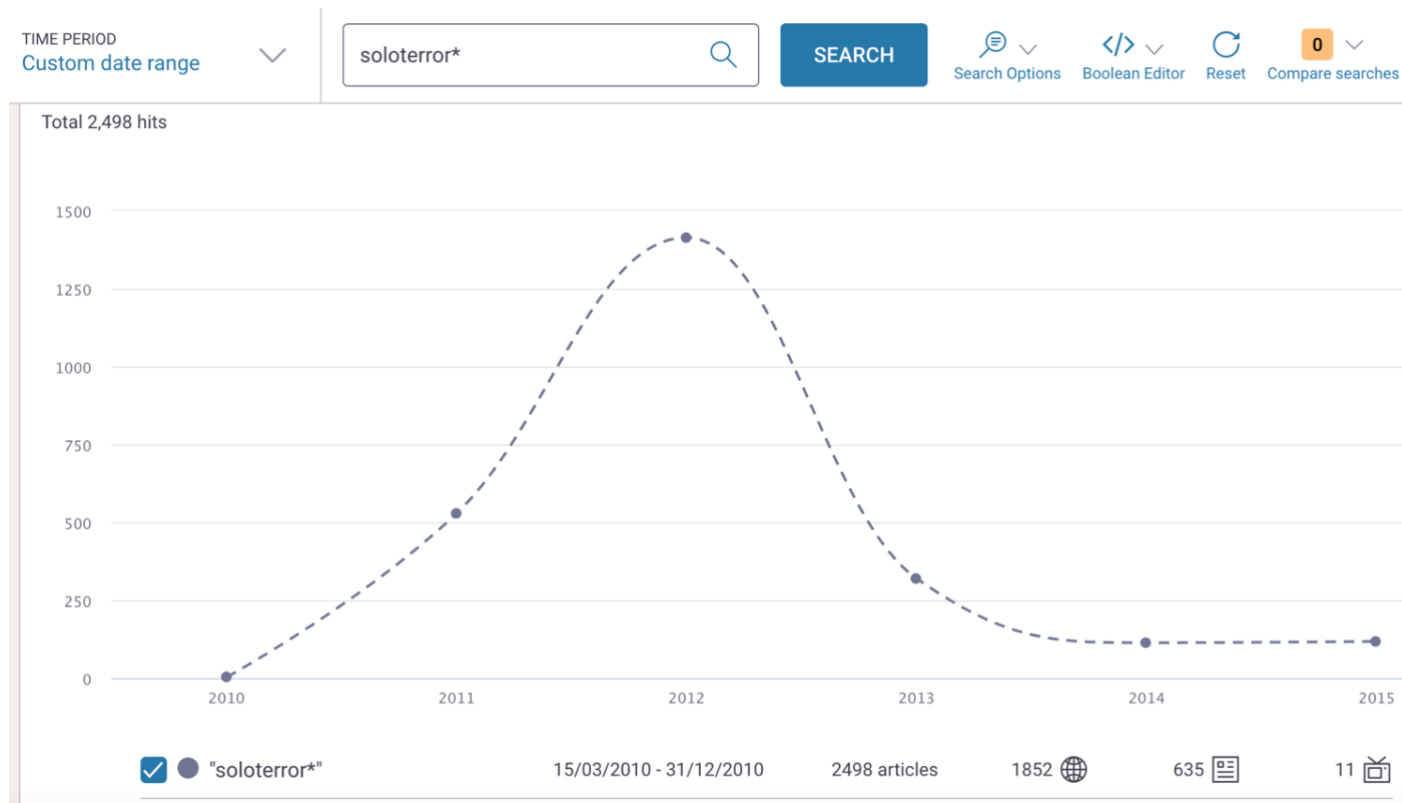
Det er ikke alle disse supplerende trekkene ved en abduktiv forskningsstrategi som har fått stor betydning i denne analysen, men spesielt innholdets meninger og tolkninger har vært viktige faktorer i deler av analysearbeidet. Den induktive tilnærmingen har også som mål å gjøre brede generaliseringer basert på visse mønstre observert i empirien, der datainnsamlingen starter med relevante karakteristikk fra datamaterialet (Blaikie & Priest, 2019, s. 92; 93). Denne fremgangsmåten samsvarte ikke med måten innholdsanalysen denne oppgaven ble gjort på med tanke på at slike premisser ikke var naturlig å legge til grunn før selve analysearbeidet startet.

Den utforskende delen av arbeidet har, som også nevnt ovenfor, vært en fremtredende karakteristikk i arbeidet ved at kategoriseringer og konklusjoner ble gjort basert på det datamaterialet som ble brukt. Denne utforskende stilen ble satt i stil med et gitt teoretisk rammeverk, men utenom det var det viktig å stille med et åpent sinn om hvordan nyhetsdekningen hadde vært. Til tross for noen kognitive forenklingsstrategier (biaser), enten bevisst eller ubevisst, lot denne åpenheten seg gjøre på grunn av at det er lenge siden vi ble eksponert for denne nyhetsdekningen. Dermed er det mindre sannsynlighet for at man har blitt farget av personlige erfaringer fra denne dekningen.

Som tidligere nevnt i presentasjonen av problemstillingen, blir terrorangrepene mot Regjeringskvartalet og Utøya 22. juli brukt som en casestudie i denne oppgaven. Det kan være flere grunner til å bruke en casestudie i en akademisk oppgave. Den kan blant annet bli brukt som sin primære kilde i forskningsdesignet, men i denne sammenhengen blir casestudiet brukt som et virkemiddel i valget av hva slags datamateriale som anses som relevante funn, samt å sette tidsperioden i en klar kontekst. Dette blir ansett som den minst vanlige måten å bruke casestudier på, men her fremheves det at casestudier ikke er en ren metodisk fremgangsmåte, men heller et valg av hva man ønsker å studere (Blaikie & Priest, 2019, s. 181). Dermed vil denne undersøkelsen skille seg fra andre studier som utelukkende bruker de aktuelle sakene til å svare på de spørsmålene som blir stilt, dette fordi den må anses som en kontekstuell faktor ved forskningsdesignet.

3.2 Tidsavgrensning

Valget av tidsbegrensning var enda en viktig avgjørelse som ble avklart på et tidlig stadium under arbeidet med denne masteroppgaven. Selv om jeg var interessert i mediernes dekning av soloterrorisme, var det mange muligheter for hvordan man kunne analysere dette. I utgangspunktet var det ikke noe mål i seg selv å knytte dette arbeidet til 22. juli-angrepene ettersom det fantes flere forskningsfunn som hadde forsøkt å forstå disse handlingene. Men når jeg gikk inn i mediearkivet Retriever for å sjekke de kvantitative dataene, kunne man se et tydelig mønster:

FIGUR 3 (PRESSENS DEKNING AV SOLOTERROR): UTVIKLINGEN I ANTALL SAKER DER NYHETSMEDIENE HAR OMTALT SOLOTERROR. KILDE: SKJERMDUMP FRA RETRIEVER/ATEKST.

Her kommer det tydelig fram at omtalen rundt soloterrorisme var desidert høyere i perioden 2011-2013. Dermed ble analyseperioden satt til januar 2011 til utgangen av 2013.

Tidsavgrænsningen kunne godt ha startet i juli 2011 uten at funnene hadde sett annerledes ut av den grunn, men disse trivielle detaljene ble ikke vurdert i særlig grad før tidsperioden ble satt.

Tidligere hadde jeg blant annet sett for meg en komparativ studie som sammenlignet to forskjellige tidsperioder. Dette kunne fremdeles vært en mulighet, men når disse kvantitative dataene var så tydelige som vist ovenfor, vurderte jeg det slik at denne korte tidsperioden ville gi mer konkrete resultater enn en sammenlignende studie ville gjort. Et slikt forskningsopplegg ville mest sannsynlig innebære en lengre analyseperiode totalt sett. Da foretrakk jeg denne begrensede versjonen der jeg kunne gå dypere inn i det aktuelle datamaterialet.

3.3 Valg av data

Selv når jeg hadde bestemt meg for disse avgrænsningene, var det flere valg som måtte gjøres med tanke på hva slags datamateriale som skulle analyseres. En bekymring som dukket opp

relativt tidlig under arbeidet var at det virket som at flere av søkeresultatene ikke hadde soloterrorisme som sitt primære fokusområde selv om det er dette jeg søkte etter. Disse artiklene kunne for eksempel nevne 22. juli-angrepene som bakgrunn for å forklare hvordan trusselbildet har endret seg, men at saken egentlig omhandlet debatten om å hente hjem IS-krigers familier. Dermed var jeg nødt til å ha en utforskende holdning til hva slags søkeord som førte til ønskede resultater. «Soloterror*» var naturligvis et relevant søkeord, men dette måtte kombineres med søkeord som Breivik og 22. juli og andre søkeord som kunne tenkes å gi mer spissede resultater. Det var hovedsakelig disse søkeordene som ble brukt som grunnlag for analysen, og disse søkene ble gjort i perioden 1. mars – 1. april. På grunn av manglende hukommelse rundt detaljerte faser i arbeidsprosessen, er det mulig at søkeprosessen varte enda lengre, men det er denne perioden jeg er sikker på at søkingen pågikk.

Selv med disse søkeordene dukket det opp mange artikler som muligens kunne være utenfor mandatet til denne oppgaven. Dermed måtte jeg gjennomgå mange av artiklene manuelt for å finne ut av hva kjernen i den aktuelle artikkelen var. Jeg valgte å legge meg på en pragmatisk linje der tvilstilfeller ble inkludert, men det kunne bli aktuelt å ekskludere dem senere fordi den ikke samsvarte med kategoriene i Nvivo. En mulighet for å inkludere disse søkeresultatene kunne vært å lage nye kategorier der de passet inn, men da kunne man risikert at analysen ble så fragmentert at det ville vært utfordrende å trekke konklusjoner i samsvar med forskningsspørsmålene.

Det er mange filtreringsalternativer i Retriever som har vært til stor hjelp til å begrense søkene. Som nevnt innledningsvis var en av avgrensningene at jeg holdt meg til de største mediehusene i Norge, bestående av VG, Aftenposten, Dagbladet og NRK. For å forenkle denne søknads- og utvelgelsesprosessen ble det ikke gjort ytterligere begrensninger annet enn at nyhetssakene hadde blitt publisert i disse tidsskriftene. En del av disse nyhetssakene viste seg å komme fra ulike nyhetsbyråer, men disse ble også inkludert i analysen. Denne filtreringen bidro til at et svært høyt antall artikler ble nedskalert til en håndterbar mengde. Men blant disse artiklene var det også en salig miks av både ordinær nyhetsdekning og meningsartikler (lederartikler, kommentarer og debattinnlegg). Sistnevnte kunne ha blitt ekskludert fra analysen, men disse artiklene er også viktig for den helhetlige dekningen av 22. juli. Senere i prosessen lærte jeg at det helhetlige bildet var viktig for analysearbeidet, ikke bare sakene isolert sett. Selv om det var viktig å inkludere både nyhets- og meningsartikler, ble det nødvendig å skille dem tydelig fra hverandre slik at meninger ikke blander seg med

faktiske opplysninger. Dette fremkommer ikke nødvendigvis som et tydelig skille i presentasjonen av funnene, men var viktig for å kunne ha oversikt da sakene skulle vurderes. I tillegg til at filtreringen av disse fire mediehusene bidro til at dataene holdt seg til en håndterlig mengde data, var det også et bevisst valg at jeg valgte akkurat disse mediehusene. Ved å analysere journalistikken til de største mediehusene i Norge, er det også en god indikator på hvilke saker som har skapt mest oppmerksomhet på nasjonalt nivå. Det kan også tenkes at de har hatt mer jevnlig omtale av hendelsen enn det for eksempel en lokalavis i Nord-Norge ville hatt. Dermed har valget av disse mediehusene vært et viktig element for å finne ut hvordan trusselnivået rundt soloterrorister har blitt beskrevet i det norske medielandskapet. Denne faktoren var spesielt viktig i relasjon med de viktigste teoretiske rammeverkene. Det kan godt hende at det er noen litt mindre mediehus som hadde en like jevnlig, men annerledes dekning enn riksmidlene. Men for å kunne koble funne opp mot for eksempel agendasettende teori måtte det settes i en kontekst som kunne tenkes å påvirke store deler av den norske befolkningen.

3.4 Arbeid i Nvivo

I arbeidet med å analysere og kartlegge resultatene fra nyhetsartiklene som relateres til bekjempelse av soloterrorisme etter 22. juli, benyttet jeg meg av analyseprogrammet Nvivo. Dette programmet er ment til å analysere kvalitative data ved hjelp av ulike kategoriseringer, også kalt koding. Umiddelbart etter at jeg hadde samlet alle artikler som kunne være grunnlag for empirien, importerte jeg innholdet inn i dette programmet. Denne vurderingen ble gjort med bakgrunn i at jeg tenkte at jeg ville få en bedre helhetlig oversikt over tematikken når jeg sitter med fasiten på hva datamaterialet faktisk forteller oss. Dermed ville det være lettere å jobbe med de øvrige kapitlene når jeg vet hva de skal settes i sammenheng med. Av de 122 treffene jeg satt igjen med etter å ha avgrenset til de fire største mediehusene i Norge, ble det også gjort en ytterligere begrensning med tanke på relevans. Da satt jeg igjen med å analysere 57 nyhetsartikler og meningsartikler. I tabellen nedenfor vises den fullstendige oversikten.

Tabell 1: Kvantitativ oversikt over analysegrunnlaget i empirien.

Mediehus	Nyhet	Meninger	Totalt
Aftenposten	10	10	20
Dagbladet	10	4	14
VG	12	0	12
NRK	11	0	11

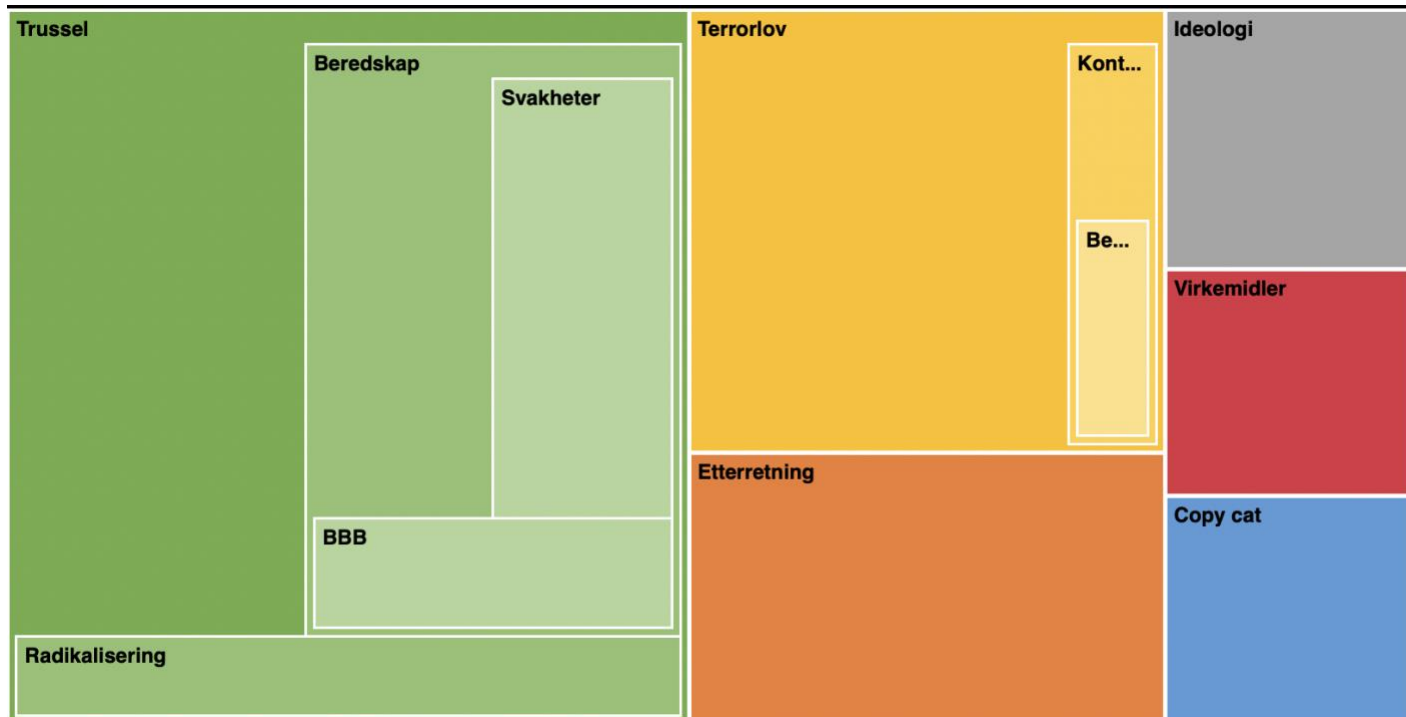
Dette virket som et svært beskjedent antall data, men rettferdiggjøres ved at oppgaven baserer seg på en kvalitativ metode. Dermed var det naturlig å heller gå dypere inn i hver enkelt nyhetsartikkel heller enn å trekke konklusjoner med bakgrunn i hvor mange artikler som omtaler soloterrorisme. Mens kvantitative metoder generelt sett er mest opptatt av å telle og måle et gitt fenomen, er kvalitative metoder mer opptatt av selve beskrivelsen og utforskingen av ulike aktørers meninger og tolkninger (Blaikie & Priest, 2019). Dermed var det selve innholdet som var utslagsgivende for å kunne analysere dataene, ikke antallet.

Nyhetsartiklene og meningsartiklene ble deretter kodet i hvert sitt dokument med følgende seks hovedkategorier:

- **Virkemidler**
 - Omhandler mediedekningen som beskriver hvordan soloterroristene har gått frem i planleggingen og utførelsen av angrepet.
- **Copy cat**
 - Belyser soloterroristers evne til å inspirere andre ekstremister.
- **Beskrivelse av trussel**
 - Omtale av elementer som kan ha bidratt til at angrepene kunne skje, samt at de kan skje ved fremtidige angrep.
- **Terrorlov**
 - Diskusjon om hvordan den nye terrorlovgivningen skulle utformes.
- **Ideologi**
 - Mediedekning som innebærer beskrivelser av aktørenes motivasjon eller ideologiske ståsted.
- **Etterretning**
 - Beskriver politiets arbeid med å avverge potensielle terrorangrep eller oppdage radikalisererte individer.

I henhold til framing-teorien var de fleste saker ganske regelmessig vinklet på en bestemt måte som gjorde at man gjorde seg opp noen tanker på forhånd hvilken kategori sakene tilhørte. Likevel ble ikke alle detaljer i den aktuelle saken kodet inn i disse kategoriene på grunn av at analyseprogrammet er satt opp på en slik måte at man markerer enkelte deler av teksten som skal systematiseres i disse kategoriene. Derfor var det kun de delene som eksplisitt adresserte denne tematikken som ble relevant for videre analyse.

Selv om antallet koder ikke var den viktigste parameteren i analysen, registreres det at det var noen av disse tematikkene som var mer fremtredende enn andre. Noen kategorier hadde bare noen få koder, mens beskrivelsen av trussel hadde 26 koder. Matrisen nedenfor gir en fullstendig oversikt over fordelingen av de ulike kategoriene:

FIGUR 4 (MATRISE KATEGORIER): OMFANG AV SAKER SOM HAR BLITT KODET I DE ULIKE KATEGORIENE. KILDE: EGEN MODELL I NVIVO.

Den detaljerte gjennomgangen av disse med tilhørende underkategoriseringer vil bli nærmere beskrevet under presentasjon av dataene. Når det gjelder valget av disse kategoriene ble det gjort på forskjellige måter. Noen av disse har vært direkte knyttet mot underspørsmålene som er satt for denne oppgaven, andre har en mer induktiv tilnærming der valget av kategorien ble gjort på bakgrunn av innholdet i nyhetsdekningen. Årsaken til denne tilnærmingen har vært at jeg ville begrense de forhåndsbestemte kategoriene slik at spørsmålene jeg søker svar på, blir besvart basert på hva mediene faktisk skriver om. Etter at alt materialet hadde blitt kodet, ble disse gjennomgått på en detaljert måte. På dette tidspunktet ble noen supplerende koder lagt til på grunn av at noe av innholdet var nært knyttet til sentrale deler av de teoretiske rammeverkene.

3.5 Validitet

Historisk sett har kvalitativ forskningsmetode blitt kritisert for å mangle vitenskapelig grunnlag og at resultatene ikke kan regnes som like pålitelige som kvantitative metoder. Denne kritikken har blant annet handlet om at de ofte bygger på subjektive og anekdotiske observasjoner og manglende generalisering. Kvalitative undersøkelser regnes likevel ikke som en underlegen metode i dag, men benytter seg av en annerledes tilnærming, der målet er å utforske individuelle opplevelser, beskrive et fenomen og å utvikle teorier (Cope, 2014, s. 89).

Det er likevel ingen automatikk i at man oppnår tilfredsstillende validitet i en slik undersøkelse selv om man benytter seg av en fremgangsmåte som blir akseptert som en gyldig vitenskapelig metode. Som nevnt ovenfor bestemte jeg meg for å benytte meg av en kvalitativ innholdsanalyse først etter at jeg hadde god oversikt over hva jeg ville undersøke. Flere lignende fremgangsmåter ble vurdert tidligere i prosessen, men innholdsanalysen var den som virket som mest gjennomførbar og egnet til formålet med denne masteroppgaven. Dersom medienes dekning skulle ha blitt analysert på en annen måte, for eksempel ved bildebruk eller grafikk, ville det vært naturlig å tenke på andre metoder.

Det finnes likevel flere potensielle fallgruver når det gjelder å tolke skriftlig materialet. En mulighet er at innholdet i nyhetsartikkelen er tolket feil enten av meg i analyseprosessen eller at journalisten som har skrevet saken har misforstått meningsinnholdet. En annen problemstilling som kan dukke opp er om det eksisterer flere likeverdige tolkninger av innholdet som begge stemmer, men der de valgene som blir tatt kan få konsekvenser for undersøkelsens validitet. Denne prosessen er i liten grad etterprøvbart på grunn av mangel på evidens. Dermed må man ta høyde for at en viss mengde feilmargin kan ha oppstått (Schwandt, 2007, s. 11).

Den valgte forskningsstrategien er også i henhold til måten problemstillingen og forskningsspørsmålene er stilt på i denne oppgaven. Ifølge Blaike & Priest (2019, s. 71) er forskningsspørsmål som bruker spørsmålsstillingen «hvordan» egnet til å besvare spørsmål som handler om utviklinger eller at noe skal endre seg. Jeg ønsker imidlertid ikke å legge for sterke føringer på at mediedekningen skal endre seg eller på hvilken måte. På den måten kan

studien oppfattes som observerende og beskrivende. Likevel er den forskningsstrategien mer passende enn det alternativet ville blitt ved spørsmålsstillingene «hvorfor» eller «hva». Dette fordi jeg allerede hadde gjort anekdotiske observasjoner av en endring i vinkling og språkbruk etter 22. juli, men jeg var interessert i å dokumentere konkret hva disse endringene gikk ut på.

3.5.1 Etterprøvbarhet

Generelt sett mener jeg å ha satt gode kategorier i Nvivo som er beskrivende for den tematikken jeg ville undersøke. Men også ved denne delen av arbeidet har det oppstått betydelige utfordringer. Etterprøvbarhet handler om andre vil finne det samme dersom man velger å gjennomføre den samme studien. I denne sammenhengen blir det pekt på at avhengig av hvem som gjennomfører analysen, kan man se forskjellige mønstre basert på egne holdninger eller personlige preferanser (Grønmo, 2004). Dette er en problemstilling som er høyest relevant i denne type arbeid med tanke på at utvelgelsen av data og analyseringen i stor grad baserer seg på subjektive vurderinger. Denne fallgraven har jeg vært svært oppmerksom på, og har tilstrebet så langt det lar seg gjøre å gjøre objektive vurderinger av dataene.

Jeg skulle gjerne ha styrket etterprøvbarheten ved at jeg hadde fått andre til å gjøre det samme arbeidet. Dette har dessverre ikke latt seg gjøre på grunn av jeg ikke har hatt en samarbeidspartner i arbeidet med denne masteroppgaven, samt at jeg ikke har hatt tilstrekkelig med tid og ressurser til å søke hjelp fra andre studenter eller lignende. Likevel kan jeg rettferdiggjøre denne metodebruken som et viktig analysegrunnlag. I problemstillingen blir det lagt vekt på «medienes beskrivelse av soloterrorisme» der utvalget av artikler representerer dette aspektet i deknningen.

3.5.2 Metodiske utfordringer

Det har oppstått flere metodiske utfordringer i arbeidet med denne masteroppgaven som vil bli belyst her. En av dem handler om de valgene som er gjort underveis. Selv om disse valgene ikke nødvendigvis er feil eller ukloke, utelukker man andre metoder som også kunne resultert i interessante funn. Noen av de alternative forskningsmetoder som har blitt vurdert tidligere i prosessen er intervjuer med journalister eller personer som jobber med krisehåndtering. Innholdsanalysen belyser først og fremst hvordan trusselen mot soloterrorister blir beskrevet av landets største nyhetsmedier, men man får i liten grad innsikt i

hvorfor disse vurderingene er gjort eller hvordan medieoppmerksomheten har påvirket krisehåndteringen fra myndighetenes perspektiv. Når det er sagt var selve innholdsanalysen såpass tidkrevende at man ikke hadde tjent særlig mye på en kombinert metode, samtidig som at disse hendelsene ligger så langt tilbake i tid at man kunne forventet betydelige utfordringer med informantenes hukommelse.

Når man tar utgangspunkt i den metodiske fremgangsmåten som faktisk ble valgt, har også dette bydd på en rekke utfordringer. En av dem er at mye av innholdet som skulle analyseres har vært tverrfaglig slik at det har vært krevende å plassere disse uttalelsene innenfor en enkelt kategori i Nvivo. Dette har ikke vært en avgjørende faktor i arbeidet, men jeg har hatt et bevisst forhold til det med tanke på at enkelte feiltrinn kan tenkes å gjøre det videre arbeidet vanskeligere. Denne bekymringen kommer delvis som følge av manglende erfaring med Nvivo før arbeidet med masteroppgaven. Dette har som regel blitt løst ved at jeg har kodet dem inn i to ulike kategorier eller bare plassert formuleringen i kategorien som er mest beskrivende. Min manglende erfaring med å bruke Nvivo har også ført til at mye tid har blitt brukt til å være sikker på hvordan programmet fungerer og planlegging av hvert eneste steg i prosessen.

En annen utfordring som dukket opp relativt tidlig i arbeidet er at det er en del artikler, spesielt de fra NRK, ikke så ut til å være tilgjengelig lengre. Grunnen til dette er at samtlige artikler fra NRK ikke var direkte tilgjengelig i Retriever, men man ble vist videre til deres egen nettside. Når disse artiklene hadde blitt slettet fra deres nettavis, var det ikke mye jeg kunne gjøre for å få tilgang til dem. Det viste seg imidlertid at ikke alle artiklene faktisk var slettet. Noen av dem lot seg oppdrive dersom man gjorde enkle google-søk i stedet, men det er fremdeles flere artikler som måtte ses bort ifra når de faktisk ikke var tilgjengelig lengre. Denne problemstillingen førte til en god del ekstraarbeid, men på et visst punkt måtte jeg innse at det ikke var mer jeg kunne gjøre for å inkludere dem i analysen. Dette er svært beklagelig med tanke på at disse sakene kunne bidratt med å opplyse mediedekningen ytterligere.

I tillegg opplevde jeg at mye av innholdet som skulle analyseres var nokså likt slik at det var utfordrende å trekke brede konklusjoner fra datamaterialet. Her er det en mulighet for at vesentlige deler av mediedekningen har blitt ufrivillig ignorert med tanke på at den metodiske

fremgangsmåten ikke åpnet for automatiserte analyser i Nvivo. I noen tilfeller kan dette programmet hjelpe deg med å se mønstre i datamaterialet, men da måtte man inkludert flere variabler som jeg ikke har behov for, samt at den ikke vil si noe direkte om selve innholdet som jeg var interessert i.

3.6 Oppsett av funn

Når funnene skal presenteres, vil disse naturligvis ta utgangspunkt i innholdsanalysen som ble gjort i Nvivo. Likevel har det vært noe usikkerhet rundt hvordan disse skal presenteres for å gi en best mulig oversikt. Første runde med utskriving av empirien tok utgangspunkt i de ulike fasene av 22. juli-håndteringen. Her var den umiddelbare dekkningen, rettsaken og Gjørvt-kommisjonens rapport viktige milepæler. Denne strukturen måtte imidlertid revurderes på grunn av at den ikke belyste de virkelige forskningsspørsmålene i tilstrekkelig grad. Det var også en del av dette innholdet som ble opplevd som overflødig. I denne utgaven av empirien ble det også trukket slutninger som i dag er en del av diskusjonskapittelet. Jeg bestemte meg derfor for å legge meg på en mer objektiv linje med kategoriseringene i Nvivo som delkapitler. På den måten blir mediens beskrivelse av trusselmomentene ved soloterrorisme adressert direkte.

Sett i ettertid var strukturen jeg benyttet meg av i første runde fornuftig med tanke på at funnene ble presentert i en kontekst der man enkelt kunne plassere funnene i forhold til andre milepæler som foregikk på den tiden. Likevel var det en strategi som ikke fungerte fordi de faktiske funnene ble gjemt bak disse beskrivelsene. Derfor valgte jeg heller å nevne disse momentene sammen med funnene der det passer seg, men i denne versjonen vil disse milepælene få en langt mindre dominerende plass.

4. Empiri

I dette kapittelet skal hovedfunnene fra innholdsanalysen presenteres. Av de rundt 60 nyhetsartiklene som har blitt analysert for å svare på problemstillingen, stammer de fleste fra 2012 – året etter casestudien av 22. juli. Som tidligere nevnt bygger funnene på et arkivsøk fra VG, Dagbladet, Aftenposten og NRK i tidsperioden fra 1. januar 2011 til utgangen av 2013.

Overordnet sett viser funnene i denne undersøkelsen at mediene i den innledende fasen aktivt så etter all mulig informasjon som kunne belyse hva som faktisk har skjedd i en svært uoversiktlig situasjon. På grunn av Norges manglende erfaring med store terrorangrep, var denne perioden først og fremst preget av rystelse og sjokk. Både blant offentlige tjenestemenn og mediehusene var det krevende å fortsette sitt virke som normalt, men dette ble tolket som en særskilt viktig oppgave for å ivareta viktige demokratiske verdier. Da de viktigste svarene hadde kommet fram i lyset, beveget pressen seg utover høsten 2011 til å påpeke generelle risikomomentene ved soloterrorister de påfølgende årene. En forutsetning for å gjøre dette, var å gå i dybden i å forstå deres særtrekk og metoder. Videre ble det brukt mye ressurser på å omtale hva som hadde gått galt i håndteringen før og like etter terrorangrepene fant sted, samt hva som skulle til for å være bedre rustet for fremtidige angrep. Når disse funnene blir presentert i detalj, vil de inndeles i følgende delkapitler som skiller de ulike tematikkene i nyhetsdekningen:

- Virkemidler
- Copy cat
- Trussel
- Radikalisering
- Beredskap
- a. Svakheter
- b. BBB (build back better)
- Terrorlov
- Kontroll, frihet og befolkningens tillit
- Ideologi
- Etterretning

4.1 Virkemidler

Fellesferien er sjeldent kjent for å være en periode med et enormt nyhetstrykk i landets redaksjoner, men da det smalt i Regjeringskvartalet 22. juli 2011, skulle dette snart endre seg. I de påfølgende ukene ble avissidene fylt med saker som forsøkte å forklare og besvare de mest elementære spørsmålene rundt angrepene. Først og fremst dreide dette seg om å finne ut av hvem som sto bak angrepene i Regjeringskvartalet og senere på Utøya og om dette kunne karakteriseres som terror. Det tok ikke lang tid før gjerningsmannen ble kjent og at han mest sannsynlig hadde vært alene om det. Inntil nå hadde mediene stort sett omtalt 22. juli som et isolert tilfelle, men da gjerningsmannens identitet ble kjent beveget mediene seg videre til å finne ut av hvordan soloterrorister opererer sett i sammenheng med organiserte nettverk som hadde dominert terrordiskursen på dette tidspunktet. På denne måten kunne mediene belyse trusselmomenter ved fremtidige angrep.

Her går de detaljert til verks og beskriver en «vasket» retorikk på nettforum som var en taktikk for å unngå mistanke mot seg, samt for å få flertallet på sin side. Denne vaskede retorikken innebar at han bevisst unngikk rasistiske ord og uttrykk som «hvit», «etnisk», «nasjonalisme» og «rase».

«På nettstedet Document.no, der Behring Breivik en periode deltok aktivt i debatter, var han også så moderert i språkbruken at få reagerte på holdningene han uttrykte. I stedet for å advare mot innvandring, advarte han mot såkalt islamisering. Framfor å advare mot at den hvite rase vil forsvinne, advarte han mot 'kulturelt selvmord'» (Sandvik, 2011).

Breivik blir også brukt som et symbol på hvor stort voldspotensiale soloterrorister kan ha. Terrorforsker Peter Neumann trekker fram hans fremgangsmåte som et paradigmeskifte der antagelsen om at det var kun store organisasjoner som Al-Qaida som kunne forårsake store ødeleggelser ble endret (Johansen, 2012).

4.2 Copy cat

Når mediene først ville forstå virkemidlene til soloterrorister, var det også aktuelt å granske faren for at disse angrepene var egnet til å inspirere andre ekstremister, såkalte copy cats. Dette arbeidet var spesielt relevant under politiets etterforskning der det var mistanke om at Breivik hadde medhjelpere. Selv om denne hypotesen etter hvert ble avvist, var det mulig at manifestet ville inspirere andre aktører. Via medieoppslagene fremkommer det at denne problematikken fører til at man må stille enda strengere krav til forebygging av nye

trusselaktører. Dette fordi manifestet kan inspirere andre ekstremister både metodisk og ideologisk sett. Ifølge daværende PST-sjef Janne Kristiansen kunne manifestet brukes som en manual for hvordan man skulle holde seg unna myndighetenes radar, noe som ble sett på med bekymring (Andersen, 2012).

Likevel tvilte enkelte fagpersoner på at den ideologiske delen vil ha noen særlig effekt blant andre radikalisererte individer. Terrorforsker Tore Bjørge er en av dem som har kommentert hvor stor fiasko angrepet var politisk sett. Han trodde på den andre siden at det var en større fare for at folk lar seg inspirere av metodikken. Det trekkes samtidig fram at det ikke bare er enkeltindivider som kan trekke lærdom fra disse metodene, men at også etablerte terrornettverk kan bruke disse angrepene aktivt til å lage en terrormodell hvor man bruker soloterrorister som en del av deres virksomhet.

«Man har ofte en generell doktrine som følges. I stedet for en leder kan man overlate en person til seg selv, så de selv handler og tolker ut i fra doktrinen, sier Bjørge» (Dvergedal, 2011).

4.3 Trussel

Nyhetsdekningen som direkte rettet seg mot trusselnivået, konsentrerte seg i all hovedsak om skiftet fra terror som en kollektiv aktivitet til faren for at radikalisererte individer kunne planlegge slike angrep mens de går under myndighetenes radar. Denne trusselaktøren blir også ansett en trussel på grunn av at de kan finne nye måter å angripe på. Med 22. juli friskt i minne ble det også viet mer oppmerksomhet til metoder som fagpersoner anså som relevante. Blant dem var faren for bioterror en av aspektene som ble trukket fram der man i planleggingsfasen utvikler sykdomsfremkallende våpen, noe som ble hevdet å være en ukomplisert prosess. Dette kunne tenkes å ramme matvareforsyningene der partier med mat eller drikke kunne infiseres med E. Coli eller Salmonella.

4.3.1 Radikalisering

En stor del av medienes beskrivelse av trusselnivået har blitt gjort ved å se nærmere på internetts rolle i å radikalisere personene det gjelder. Denne nyhetsdekningen avdekket at denne kontakten kunne være like tillitsskapende som hvis vedkommende hadde møtt hverandre ansikt til ansikt. Dette forsterker muligheten til å dyrke fram flere soloterrorister, og skjer både i obskure nettforum-sider og mer tradisjonelle medier som Youtube. Her hevdes

det at Youtube er strenge når det gjelder å tillate porno eller seksuelt innhold på sine plattformer, men at de ikke ville sensurere ekstremistisk innhold (Johansen, 2012).

Dette er en utvikling som også har blitt trukket fram som en bekymring i PST sine offentlige trusselvurderinger. Disse trusselvurderingene synes å være mer interessante for mediene i kjølvannet av 22. juli enn de har vært i en normaltilstand. Den økte interessen ser ut til å motiveres av et bilde av at radikaliseringsprosessen har endret seg som følge av lettere tilgang til kanaler der ekstremistisk budskap fremstilles.

4.3.2 Beredskap

Mediene beskriver en manglende beredskap på flere punkter i tiden etter angrepet. Det har vært viktig for mediene å stille et kritisk søkelys mot ansvarlige parter for å forstå hva som gikk galt og hvordan man skal kunne avverge eller håndtere neste angrep på en bedre måte. Dermed viser nyhetsartiklene varierende grad av optimisme i denne fasen av krisehåndteringen. Blant annet ble det kastet et kritisk lys over grunnleggende beredskapsegenskaper etter Gjørsv-kommisjonens rapport ble offentliggjort og 22. juli-komiteen hadde fullført sitt arbeid. Knut Arild Hareide, som ledet arbeidet i 22. juli-komiteen, hevdet på daværende tidspunkt at det ikke eksisterte noen overordnede planer for å forhindre terrorangrep i Norge og vurderte dette som en klar mangel (Gjerde, 2012).

Planene og ressursituasjonen til politiet ble fremstilt som de mest akutte beredskapsutfordringene som lå til grunn under evalueringen av håndteringen, samt å legge til rette for økt samhandling mellom politiet og øvrige etater. Beslutningen om økt finansiering ble gjort etter at PST hadde lagt press på politikerne da de ble stilt kritiske spørsmål fra journalister om håndteringen rundt 22. juli. Kristiansen tok selvkritikk på at etaten hadde gjort enkelte feilprioriteringer i dette arbeidet. Da det ble kjent at tollvesenet tidligere hadde varslet PST om 41 personer som hadde innført gjødselbombeingredienser inn i landet, der en av disse personene var Breivik, fikk dette stor oppmerksomhet i nyhetsbildet.

Kristiansen svarte at de hadde sjekket dette tipset, men at det ikke førte til videre undersøkelser. I tillegg kom det fram at det hadde vært noen uklarheter i stabsoppsettet, at viktig informasjon ikke har blitt videreformidlet og at sentrale politikere som sto på Breiviks hatliste ikke ble beskyttet i dagene etter 22. juli. Dette er elementer som pressen var ivrige å stille kritiske spørsmål om, men det tok likevel noe tid før Kristiansen virkelig tok selvkritikk

på disse punktene. Da dette først ble gjort, kommuniserte hun tydelig at de skulle snu hver stein for å finne ut av hvordan de skal håndtere lignende hendelser i fremtiden. Gitt disse svakhetene ved selve håndteringen, lurte mediene på om Kristiansen fremdeles var egnet som leder. Det ble imidlertid ikke gitt noe konkret svar på dette eller hva slags endringer samfunnet kunne vente seg. Dette måtte skje etter at Gjørv-kommisjonen og PST hadde evaluert alle sider ved håndteringen.

Videre viste Kristiansen til politikerne som måtte gi dem mer midler for å kunne gjøre jobben sin på en tilfredsstillende måte. Denne anmodningen ble gjort på grunnlag av daværende trusselsituasjon. PST mente de ikke ville være i stand til å plukke opp soloterrorister med de rammevilkår, kapasitet og regelverk de måtte forholde seg til under 22. juli. Dette ble først og fremst uttalt offentlig gjennom PST-ledelsen, der de blant annet lente seg på deres egen evalueringsrapport som konkluderte med at PST ikke kunne avverget angrepene. I tillegg ble det gjennom en nyhetsartikkel i Dagbladet vist til sterk misnøye internt der særlig flere av de yngre ansatte opplevde at det var lang avstand mellom politiske forventninger til tjenesten og de rammevilkårene de besittet (Stormark, 2012). Selv et drøyt år senere meldte sikkerhetstjenesten om at rammevilkårene ikke hadde forbedret seg. Daværende hovedtillitsvalgt i PST, Lasse Roen pekte på en uavklart situasjon som følge av pågående utredninger. Dette ble slått hardt ned på av den politiske opposisjonen, her ved daværende Fremskrittsparti-leder Siv Jensen:

«Situasjonen for PST er alvorlig. Tjenesten er ikke dimensjonert for den oppgaven de er satt til å utføre. Det er grunnen til at Stortinget har etterspurt informasjon mange ganger, og derfor har vi bedt om en egen sikkerhetskomite på Stortinget. Dette for å få vite mer om den faktiske ressursituasjonen i PST» (Hammerstrøm, 2012).

Som nevnt ovenfor var de ansvarlige politikerne aldri i tvil om at de måtte innfri politiets ønske om økte midler. Det var imidlertid andre deler av beredskapen som ikke ble prioritert like høyt. Da det ble kjent at de hadde bestemt seg for å kutte forskningsmidlene som skulle bidra til mer kunnskap om helhetlig sikkerhetstenkning, ble dette kritisert blant annet av sikkerhetsforsker Terje Aven.

«På mange felt er Norge langt fremme når det gjelder sikkerhet og risiko. Særlig på ingeniørsiden i oljebransjen. Men vi mangler en helhetlig sikkerhetstenkning. Vi må tenke bredere. Bli flinkere til å planlegge for overraskelsene, det vi normalt ikke tenker på, sier Aven» (A. Meland, 2011).

Også FFI-forskere var tydelige på at forskning på voldelige aktører var en mangelvare, der de brukte sin stemme for å forklare behovet å forstå militante aktører i tillegg til høyreekstremisme generelt (Enstad, 2013).

4.4 Terrorlov

Diskusjonen rundt den reviderte terrorlovgivningen var en tematikk som fikk stor redaksjonell plass i avisene. Det første lovforslaget kom på banen allerede våren 2011, men den endelige lovendringen ble ikke vedtatt før juni 2013. Mens denne lovendringen fremdeles var under utredning var det hovedsakelig soloterroristens planlegging, utvidelse av strafferammen og økt tilgang til overvåking som ble vurdert. Denne diskusjonen er interessant i et trusselperspektiv fordi den skulle gjøre det straffbart å planlegge terrorhandlinger selv om dette ble gjort alene. Men selv om loven hadde som formål å tette mulige smutthull, var det flere problematiske sider ved loven som fikk stor plass i mediene.

Dette dreide seg om balansegangen mellom kontroll og frihet. Daværende justisminister Grete Faremo uttalte på et tidlig tidspunkt at de skulle ta seg god tid til å sikre en forsvarlig balansegang på dette området. Politiet har også vært bevisste på denne interessekonflikten, men de har ikke konkretisert akkurat hvor denne grensen skal gå (Aftenposten, 2013). Dette kan ha vært en faktorene som har bidratt til at kritikerne ikke festet lit til at myndighetene tok denne balansegangen på alvor. Datatilsynet beskriver kjernen av kritikken på følgende måte:

«Departementet er her farlig nær å foreslå å kriminalisere borgernes tanker, advarer direktør i tilsynet, Bjørn Erik Thon» (Dagbladet, 2012).

I tillegg til å kriminalisere borgernes tanker, ville PST også omfatte besittelse av våpen, men også annet utstyr som isolert sett kan anses som ordinært husholdningsutstyr. I en etterforskningssammenheng ville man i ytterste konsekvens kunne straffe personer for terrorplanlegging selv om angrepet aldri skulle finne sted. Da ble det også stilt spørsmål om disse lovendringene kunne være i strid med internasjonale menneskerettigheter som en konsekvens av manglende vurdering av lovendringens betydning for borgernes frihet. EU hadde også jobbet for å begrense tilgangen til kjemikalier og kunstgjødsel som kunne brukes for å lage bomber like før terrorangrepet (Aftenposten, 2011). Men diskusjonen på nasjonalt nivå dreide seg om å legge inn ytterligere tiltak i straffeloven.

Det er naturlig at politiet ønsket denne kraftige innskjerpingen på grunn av at denne endringen i straffeloven kan anses som et juridisk virkemiddel, samtidig som at den kan tolkes som en avskrekkingstaktikk ved å tydeliggjøre overfor fremtidige terrorister hva slags straff de risikerer. Kritikken var til en viss grad rettet mot politiet, men først og fremst er det politikerne som videreformidlet disse ønsket som ble anklaget for å ikke ha en grundig nok gjennomgang.

Likevel viste 22. juli at det var behov for en lovendring for å oppdage individer som utgjør en reell fare. Ifølge PST var daværende regelverk og ressurser utslagsgivende for at de ikke klarte å håndtere den gjeldende trusselsituasjonen. Gjørsv-kommisjonen hadde imidlertid et annet syn; læringspunktene i rapporten dreide seg om ledelse, samordning og kultur heller enn ressursmangel (NOU 2012: 14, s. 16).

«PST må følge norsk lov. Det er ikke lov å overvåke ytringer i Norge. Det er ulovlig å kartlegge politiske forum. Skal vi kunne gjøre det, så må det en lovendring til» (Flågen, 2011).

Det var imidlertid ingen uenighet om hvorvidt man skulle oppdatere lovverket, men heller hvor langt man skulle gå. Dersom de mest inngripende tiltakene som ble foreslått hadde blitt akseptert, mente kritikerne at det hadde vært en marginal forskjell mellom hva som er legitime meninger og handlinger og hva som anses som en del av terrorplanlegging. Advokat og leder i Organisasjonen mot politisk overvåkning Geir Hovland kom med følgende betraktning angående disse planene:

«Blir dette innført, så blir terskelen for hva som er straffbare handlinger så lav at det nærmest blir fritt fram for å overvåke enkeltpersoner. Dette føyer seg inn i en utvikling over tid som er svært betenkelig, og som har fått en ny omdreining i Norge etter 22. Juli» (Dagbladet, 2012).

I denne sammenheng ble det i betydelig grad kritisert hvordan myndighetene angivelig skal ha videreformidlet politiets ønsker om økt kontroll i deres forslag til lovendring. Kritikernes retorikk dreide seg i stor grad om å diskreditere de mest inngripende lovforslagene, og ord som «juks» og lignende synonymer ble brukt for å fremheve sitt poeng. Dette ble spesielt brukt av advokater som argumenterte for hvordan lovendringen ville påvirke rettsprosessen ved økt overvåking. Advokat Jon Wessel-Aas viste i en kronikk til tidligere offentlige utredninger med lignende problemstilling der noen av disse sidene ikke hadde blitt

konkretisert i henhold til legalitetsprinsippet, noe som gjør det vanskelig å bevise skyld etter de gitte kriteriene (Aas, 2011).

Wessel-Aas var også skeptisk til at lovendringen kunne føre til økt tillit fra befolkningen til ansvarlige myndigheter på feilaktig grunnlag. Dette mener han ble gjort ved at man skapte en forestilling hos befolkningen om at lovverket kunne stanse fremtidige angrep, mens det i realiteten ville gå utover den generelle befolkningen. Det var nesten ingen nyhetsartikler som faktisk undersøkte tilliten til myndighetene knyttet til lovendringen. Det var kun en artikkel som viste til en spørreundersøkelse som viste at tilliten til politiet på et generelt plan hadde økt over noen måneder høsten 2012.

4.5 Ideologi

Ideologi er også et sentralt element i nyhetsdekningen med tanke på det forebyggende arbeidet. Her var det ingen bred enighet om hva slags motiver som var drivkraften til gjerningsmannen. Selv om han stort sett ble beskrevet som en høyreekstremist, ble dette avvist av daværende PST-sjef Janne Kristiansen. Hun mente at Breivik ikke burde anses som høyreekstremist, men som soloterrorist. Denne påstanden møtte en god del motstand, blant annet i en kronikk der forfatteren anså det som dypt problematisk at sikkerhetstjenesten ikke hadde klare og definerte skiller på disse ideologiene og trusselaktørene:

«Det virker som om PST har forkastet begrepet selvradikalisering til fordel for soloterrorist. Det er problematisk at PST ikke har klart definerte skiller på dette (...) Begrepet soloterrorist impliserer en antagelse om at personen allerede er en terrorist. Det kan være vanskeligere med forebyggende tiltak mot en som allerede anses som terrorist enn en som er i en radikaliseringsprosess» (Rømche, 2012).

Likevel har begrepet selvradikalisering dukket opp flere ganger i arbeidet med denne innholdsanalysen. Dette støtter Kristiansens teori om at soloterrorister kan finne sitt motiv ved selvstudier og en tilknytning til andre medlemmer på nettforumene. Med andre ord gjør det trusselbildet mer flytende og vanskeligere å oppdage. Denne kompliserte strukturen oppstår ved at soloterroristene gjerne skaper sin egen ideologi som de kombinerer med personlige vendettaer etter å ha hentet inspirasjon fra nettforum-sider (A. Meland, 2011).

Da den anerkjente terrorforskeren Ramon Spaaij ble intervjuet av VG kort tid etter terrorangrepene, fortalte han om radikaliseringsprosessen som en kompleks kombinasjon av personlig frustrasjon, selvhat og politisk motivasjon. I tillegg blir hat mot samfunnet,

avvisning, vanskeligheter med å få mellommenneskelige forhold til å fungere og ønsket om å bli husket avdekket av flere radikalisererte personer Spaaij har studert.

«Enslige ulver har en tendens til å skape sine egne ideologier som kombinerer personlig frustrasjon med bredere politiske, sosiale eller religiøse mål. Gjennom denne prosessen blir mange ensomme ulver dratt inn i et meningsfellskap som bekrefter synspunkter som har sitt utspring i ekstremistbevegelser, skriver Spaaij i sin avhandling om temaet» (A. Meland, 2011).

Det kommer ikke tydelig fram hva som gjør at radikaliseringen fører til handling, men Spaaij er tydelig på at det er flere likhetstrekk mellom Breivik og de individene han har studert. Basert på innholdsanalysen har kombinasjonen av selvradikalisering og overdrevent fokus på islamsk ekstremisme vært fremtredende faktorer som har gjort disse individene vanskelige å oppdage. Bjørn Midthun, underdirektør i utenriksdepartementet er en av dem som har trukket fram at dette fokuset muligens har gått på bekostning av bevisstheten rundt høyreekstremisme (Aftenposten, 2011a). På dette tidspunktet innrømmet PST at de visste for lite om høyrevridde, anti-islamske miljøer (Sandvik, 2011).

4.6 Etterretning

Som nevnt i metodekapittelet, dreier kategorien etterretning seg om nyhetsdekningen som omtaler politiets arbeid med å finne informasjon om gjerningsmennene på et tidlig stadium. Selv om de hadde holdt seg innenfor lovverket, er dette et arbeid de mente det var knyttet stor usikkerhet til. Da Kristiansen ble konfrontert med kritiske spørsmål etter 22. juli, svarte hun at Breivik hadde skjult seg så godt at selv ikke Stasi-Tyskland kunne oppdage ham (Nilsen, 2011). Dette synspunktet ble til en viss grad støttet av akademiske kilder som har studert hatretorikk blant ekstremister. Filosof Arne Johan Vetlesen uttalte at dette er en stor utfordring med Breivik sin strategiske fremgangsmåte, og at eneste mulighet ville være å overvåke borgerne enda mer intenst (Sandvik, 2011).

Likevel har politiet muligheten til å oppdage en del radikalisererte personer på lovlig måte, blant annet på ulike nettforum. Her forteller politiet at soloterrorister gjerne etterlater seg noen spor i disse nettforumene, men at det er vanskelig å skille ut de harmløse individene fra de som faktisk kan utgjøre en fare for samfunnet. Dette har sammenheng med at nettverkene inneholder et stort antall mennesker og at det ikke alltid er de sinteste som er farlige. Disse ytringene må ses i sammenheng med deres operasjonelle kapasitet (Johansen, 2012).

Med andre ord må politiet kunne knytte individene til planene om terror utenom hva de har ytret på nettet.

Forholdene rundt planleggingen av 22. juli ser også ut til å ha vært enda mer utfordrende å avdekke med tanke på at de anti-islamiske miljøene ofte er anonyme og at de har mer fokus på ideologi og politikk enn vold (Helsingeng, 2013). Innholdsanalysen peker både direkte og indirekte på nettaktivitet som en relevant trussel og behovet for å fange opp disse individene på et tidlig stadium. Da rettsaken av Breivik pågikk våren 2012, fortalte Breiviks tidligere venner om at han hadde isolert seg og blitt mindre sosial etter at han flyttet tilbake til gutterommet i 2006. Dette nektet han selv for og mente han var sosial på nettet. Basert på dekningen som var den gang, ser det også ut til at politiet har økt sin digitale tilstedeværelse, blant annet ved å investere rundt halvparten av de nye midlene fra staten til en ny søkemotor som var ment å oppdage flere brukere på nettforum-sidene.

Denne jobben gjøres naturligvis for å komme i kontakt med aktuelle kandidater som kan ha blitt radikaliseret. Da håndteringen av 22. juli hadde lagt seg sommeren 2013, meldte PST om at de hadde mottatt tips om rundt 1000 personer. Sikkerhetstjenesten opplevde at denne dialogen med disse personene hadde mye for seg. De mener også at disse varslingene hadde kommet ved at trussel mot soloterrorister virkelig hadde blitt satt på dagsorden 22. juli.

«Slike samtaler, hvor vi ser vedkommende rett inn i øynene, har mye for seg. Det er ekstremt viktig å snakke med og ansvarliggjøre dem det gjelder. Slike forebyggende samtaler er det viktigste PST gjør i dag, sier Tomter» (Helsingeng, 2013).

Generelt sett blir behovet for å være i forkant trukket fram som en sentral del av etterretningsarbeidet, men at hovedutfordringen dreier seg om å velge ut riktige kandidater. Dermed er politiet avhengige av slike tips som gjør at de kan vurdere om de bør følge opp de personene det gjelder.

4.7 Oppsummering av funn

Analysearbeidet og datainnsamlingen har tatt utgangspunkt i seks hovedkategorier med tilhørende underkategorier. Disse kategoriene har vært retningsgivende i dette kapittelet der de empiriske funnene har blitt presentert.

Kort oppsummert viser funnene at Breivik har benyttet seg av en «vasket» retorikk i planleggingsfasen som et virkemiddel for å ikke bli oppdaget av sikkerhetsmyndighetene. Angrepet fremstår også som nøye planlagt som har ført til store ødeleggelser selv om han var alene om det. Dermed har det blitt stilt spørsmål om disse angrepene har vært egnet til å inspirere andre ekstremister med lignende motiv. Ideologisk sett har ekspertene avfeid hans evne til å inspirere andre, men det er større bekymring rundt metodene som også er nøye beskrevet i hans manifest. Denne trusselen ble fremstilt som særlig relevant med tanke på en flytende utvikling av trusselaktørens ideologi og motivasjon. Selvradikalisering var et begrep som dukket opp flere ganger, noe som innebærer at aktørene gjerne former sin egen ideologi kombinert med personlige vendettaer. Dermed blir det vanskelig å kategorisere og oppdage disse individene.

Når det gjelder dekningen som direkte omhandler fremtidige trusler, er det lagt stor vekt på radikaliseringsprosessen og muligheten for å utvikle nye våpen som kan ramme et stort antall mennesker. Her kommer det fram at de fleste kan få lett tilgang til kanalene der man kan bli eksponert for disse ekstremistiske ideene på nettet. Evnen til å fange opp radikalisererte individer på et tidlig tidspunkt blir også framstilt som den ytterste utfordringen for sikkerhetsmyndigheter og for samfunnet generelt. Det har også vært stor interesse knyttet til beredskapen med sikte på å identifisere svakheter ved håndteringen av 22. juli og evnen til å forhindre eller håndtere neste angrep på en bedre måte. Her trekker politikere og PST fram overordnede planer, mer ressurser og økt finansiering som viktige faktorer, mens Gjørv-kommisjonen peker heller på svikt i ledelsen, kultur og samordning.

Diskusjonen rundt den nye terrorlovgivningen var enda et element som fikk betydelig plass i nyhetsbildet for å skjerpe daværende lovverk og kriminalisere planleggingsprosessen. Som følge av 22. juli handlet denne dekningen om hvor langt man skulle gå for å hindre nye angrep. De mest inngripende lovforslagene møtte stor motstand blant personvernforkjempere som argumenterte for at en innskrenking av borgernes frihet ikke nødvendigvis fungerte forebyggende for nye angrep.

5. Diskusjon

Basert på innholdet som har blitt analysert i tidsperioden 2011 - 2013, ser man et tydelig mønster av at mediene er interessert i å dekke en slik hendelse grundig i tiden etterpå.

Overordnet sett fremstår denne dekningen som svært allsidig der mediene har besvart de viktigste spørsmålene allmennheten har behov for å vite noe om. Det er likevel noen punkter som med fordel kan reflekteres over og diskuteres.

I det følgende vil disse punktene diskuteres på et detaljert nivå. Målet med denne diskusjonen er å trekke paralleller mellom teoretiske rammeverk og det som ble presentert i empirien, der spesielt agendasettende teori, framing og priming vil få en dominerende plass. I en diskurssammenheng er det nok liten tvil om at denne hendelsen innfrir kriteriene som bør være til stede for at den faller under kategorien som en sikkerhetsutfordring, men i henhold til securization er det flere aspekter som kan problematiseres i denne delen av oppgaven.

De fleste av disse funnene finner sted i etterkrisefasen der man forsøker å trekke lærdom fra terrorangrepene. Noen av disse inngår også i den akutte krisefasen, mens førkrisefasen vil i liten grad bli aktuelt på grunn av tidsavgrensningen som er satt. Likevel vil den sirkulære modellen som ble nevnt i teorikapittelet bli relevant ved at læringen fra etterkrisefasen på et gitt tidspunkt, vil bli aktuelt når man skal bygge beredskap for neste uønskede hendelse og medienes eventuelle evne til å tillegge mening til de omfattende angrepene som har blitt begått.

5.1 Virkemidler og ideologi

Som en forutsetning for å forstå mulige fremtidige trusler, har det vært viktig for mediene å forstå hva soloterrorisme innebærer og ideologiene bak denne strukturen. Det har blitt brukt mye ressurser på å forklare leserne om soloterroristers særtrekk, selv om de stort sett har holdt seg på et grunnleggende nivå hele veien. Dette er det første eksempelet fra datamaterialet der medienes agendasettende funksjon kommer til uttrykk. De kunne valgt å ta utgangspunkt i en rekke forskjellige aspekter ved krisehåndteringen, men gitt manglende oppmerksomhet rundt soloterrorister før 22. juli, ble dette satt høyt på dagsorden.

Beskrivelsen av disse virkemidlene handlet i all hovedsak om hvordan Breivik og andre aktører har holdt seg unna politiets søkelys i planleggingen av deres terrorangrep. Her er det spesielt tankevekkende at Breivik har holdt seg på riktig side av loven helt til angrepene

faktisk ble utført. Med tanke på det faktiske sikkerhetsarbeidet og befolkningens risikopersepsjon, registreres det at mediene ikke har gitt noe konkret svar på hvordan disse aktørene faktisk kan bli oppdaget heller enn at de karakteriseres som folk samfunnet ikke legger merke til før angrepet faktisk finner sted. Likevel kan beskrivelsen av deres ideologi og motivasjon fortelle oss om faktorer som ofte er forbundet med generelle risikofaktorer og radikaliseringsprosessen.

I denne dekningen har det vært overveiende bruk av ekspertkilder som deler av sin kunnskap om soloterrorister. Når Ramon Spaij trekker fram hat mot samfunnet, vanskeligheter med å få relasjoner til å fungere, avvisning og ønsket om å bli husket som fremtredende karakteristikk, er det forhold som er av stor betydning for befolkningen. Selv om disse faktorene muligens ikke er veldig overraskende, kan bevisstheten om disse være hjelpsomt i det forebyggende arbeidet. Dette er et tankesett som kan oppsummeres som forakt mot samfunnet og hvordan det har utviklet seg. Når dette er en del av måten de har blitt radikaliseres på, kan ikke enkeltindivider på noen måte stilles til ansvar for dette, men med kunnskap om hva som potensielt kan fremprovosere slike handlinger øker det sjansene for å oppdage og muligens motarbeide dette tankegodset.

5.2 Diskreditering av soloterrorister

I forbindelse med terroristenes behov for oppmerksomhet for å oppnå deres strategiske mål, viser datamaterialet begge sider av denne problemstillingen. På den ene siden har fagpersonene uttalt at deler av Breivik sine angrep hadde store svakheter med tanke på hans mål om å inspirere andre ekstremister. Dette kan tolkes som en måte å diskreditere terrorister på, selv om dette ikke fremstår som hensikten med uttalelsen. Blant annet Tore Bjørge mente at angrepene kunne inspirere andre ekstremister metodisk sett, men at den var politisk og ideologisk svak.

På den andre siden dreide mye av den resterende mediedekningen seg om gjerningsmannen som person, blant annet ved at hans fornavn eller etternavn ble nevnt nærmere 200 ganger under tidsbegrensningen som ble satt for denne innholdsanalysen. Dette samsvarer med tidligere funn i framing-teorien og tidligere forskning på mediens terrordekning der subjektet fremheves for å forstå deres handlinger bedre.

Når disse beskrivelsene først har blitt trykket i landets største medier, er det betimelig å spørre seg nødvendigheten av dem og hva de ville oppnå ved denne omtalen. Det er ikke nødvendigvis slik at all medieomtale skal være behagelig, men for at den skal ha den meningsskapende funksjonen som blir beskrevet i krisens ulike faser, bør den belyse et viktig aspekt ved trusselnivået.

Ved hjelp av denne direkte vinklingsstrategien mot subjektet blir trusselen koblet direkte mot denne konkrete gjerningsmannen og hans radikale verdenssyn. I likhet med Larsen (2018) gikk denne vinklingsstrategien på bekostning av å se problemstillingen i en bredere politisk og historisk perspektiv. I henhold til mediernes dekningsmønster som blir beskrevet i Olsen et al. (2008) er reporterens ønske om å menneskeliggjøre historien et av fasen, men denne fasen innebærer normalt å oppsøke personer som har blitt rammet av disse angrepene.

Omtalen av mulige «copy cats» var enda et begrep, i likhet med soloterrorisme, som var et relativt ukjent begrep for allmennheten etter terrorangrepene 22. juli. I denne forbindelse var det naturlig å også belyse hva denne trusselen innebærer. Det er ikke slik at trusselen forsvinner bare fordi man ikke vet om den. Det er heller ingen funn som indikerer at denne dekningen oversteg ordinær rapportering med pålitelige kilder i politiet og akademiske miljøer. Omfanget av slike saker kan best karakteriseres som beskjedent, men det som ble gjort ser ut til å bidra til økt forståelse om høyreekstremistiske miljøer, noe PST på daværende tidspunkt mente de visste for lite om.

5.3 Uklart trusselbilde

På grunn av et stadig mer diffust trusselbilde, åpnes det for at trusselaktørene kan finne nye metoder å angripe på, blant annet basert på relevante sårbarheter i terrormålet, noe som også var tilfellet ved 22. juli-angrepene. Derfor ble blant annet bioterror trukket fram som en mulig fremgangsmåte som kan bli brukt for å fremme deres budskap. Denne trusselen ville mest sannsynlig ikke fått særlig mye oppmerksomhet i en normalt tilstand, men på grunn av den økte beredskapen i tiden etter angrepene, ble det beskrevet som en reell trussel. Dette er i henhold til tendensene som har blitt trukket fram i ulike Stortingsmeldinger over lengre tid, der vi står overfor et bredere og mer diffust risikobilde enn tidligere. Dette trusselbildet kjennetegnes av glidende overgang mellom det nasjonale og internasjonale, væpnet konflikt og krise (Forsvarskomiteen, 2002, s. 11).

Selvradikalisering var også en fremgangsmåte som var svært aktuell etter at Kristiansen hevdet at Breivik ikke tilhørte noen spesiell ideologi. Dersom man fester lit ved denne kommentaren, byr det på særlige problemer for sikkerhetstjenesten ved at man må regne med enda større grad av usikkerhet i kontraterrorarbeidet. Disse uttalelsene var ikke først og fremst oppsiktsvekkende på grunn av at Kristiansen var tydelig på at det fantes usikkerhet i deres etterretningsarbeid - det er en nokså etablert og generell utfordring i kontraterrorarbeidet. Det som imidlertid var nytt, var at dette var en usikkerhet som tjenesten ikke hadde regnet med tidligere og er derfor grunnlag for enda en sårbarhet i deres daglige virke.

Denne observasjonen kan dermed kobles til den epistemiske usikkerheten og sorte svaner-teorien. På grunn av manglende kunnskap, må man være vitne til et terrorangrep for at vi skal få oppdatert kunnskap om trusselbildet. Basert på trusselvurderingene som hadde blitt publisert før dette angrepet inntraff, baserte man seg i stor grad på hvilke ideologier de ulike trusselaktørene tilhørte. Når det i den akutte krisefasen argumenteres for at terroristen faller utenfor denne kategorien, ser vi på et fenomen som ikke tidligere har vært kjent for sikkerhetsmyndighetene. Objektivt sett kan likevel ikke hendelsen som helhet karakteriseres som en sort svane med tanke på at terrorisme har skjedd flere ganger tidligere. Tidligere terrorangrep har riktig nok ikke skjedd på nøyaktig samme måte som den gjorde i Regjeringskvartalet og på Utøya i 2011, men hvert enkelt angrep vil ha sitt eget særpreg. På den måten kan PST sies og ha lagt seg på en kommunikasjonslinje som er egnet å gi dem et fordelaktig omdømme. I mange tilfeller satt PST også med en betydelig definisjonsmakt ved at de som første instans som uttalte seg kunne styre hvilken fortelling som er den mest troverdige. Dette så man blant annet da de uttalte at dagens lovverk og økonomiske rammevilkår var uforenlige med å kunne oppdage potensielle soloaktører.

5.3.1 Digital trussel

Når radikaliseringsprosessene skjer på åpne sider som Youtube, en nettside som også bruker til andre legitime formål, blir dette fremstilt som en særskilt trussel i samfunnet. Selv om mange brukere ikke har gått inn med formålet med å diskutere disse ideene, kan det fort ende på den måten ved at de får inn forslag om kanaler med likhetstrekk med innholdet de vanligvis oppsøker. Dermed har det ekstremistiske landskapet endret seg ved at man ikke lenger trenger å aktivt oppsøke bestemte nettverk for å bli radikalisert og man trenger heller ikke å ha kontakter i dette nettverket på forhånd. I noen tilfeller kan det også tenkes at man er

i gang med en radikaliseringsprosess uten at man er klar over det selv. Dette avhenger selvfølgelig av hvor sofistisert de aktuelle kanalene presenterer deres budskap, men når de radikale tankene deles på et åpent nettverk, er det i det minste en mulighet.

Politiet kan oppdage en del av disse tilfellene, men her har de også store begrensninger med tanke på at de må lete etter “nåla i høystakken” på nettforum med flere tusen medlemmer der det ikke nødvendigvis er åpenbart hvem som kan utgjøre en fare. Politiet er også helt avhengige av at radikalisererte individer faktisk kommuniserer på disse plattformene. Dersom de forholder seg helt tause, har etterretningen i praksis liten verdi. I tillegg peker de på utfordringene med å oppdage om denne kommunikasjonen faktisk har med konkrete planer å gjøre. Dermed spiller befolkningens evne til å være oppmerksomme om hva som skjer en stor rolle. I denne sammenhengen kan pressens agendasettende funksjon bidra til å belyse forhold som ikke hadde blitt gjort like effektivt gjennom politiets egne kommunikasjonskanaler.

Da politiet mottok rundt 1000 tips om radikalisererte individer i 2013 var de tydelige på hvor viktig disse tipsene var. Av disse tipsene endte PST opp med å snakke med rundt 200 av dem, der de mente det var av stor verdi å ha en samtale med disse personene hvor de kan se dem rett inn i øyne. Ifølge nyhetsartikkelen som omtalte disse tipsene, kom tipsene som følge av at det fremdeles var mye oppmerksomhet rundt soloterrortrusselen etter 22. juli (Helsingeng, 2013). Dessverre er det bare et tidsspørsmål før denne oppmerksomheten avtar, noe som vil vises i antall innkomne tips. Selv om oppmerksomheten etter hvert avtar, tilsier tidligere erfaring at radikaliseringsprosessene vil fortsette på disse plattformene.

Når muligheten for å bli radikalisert på nettet er såpass fremtredende, kombinert med samfunnets manglende evne til å oppdage disse individene, kan man spørre seg om man har enda mer pålitelige metoder for å avverge disse prosessene. I teorien er dette mulig, men det vil også bryte med andre vestlige verdier. Det letteste ville være å begrense all tilgang til plattformer som kan brukes til å framstille radikale meninger. Dette vil føre til økt kontroll fra myndighetene og vil begrense ytringsfriheten, noe som har blitt gjort i enkelte land med en totalitær styringsform. Dette vil også få negative konsekvenser blant andre lovlidige borgere. Det er viktig å huske på at majoriteten av meningsyttere både innenfor høyre-radikale miljøer og andre politiske sirkler ikke utgjør en fare for samfunnssikkerheten. Et annet aspekt er at økt kontroll ikke nødvendigvis er forenlig med et mer trygt samfunn. Ved å unngå dette må

man imidlertid beregne en viss grad av risikoaksept. Dette kan være vanskelig å akseptere like etter at et alvorlig angrep har inntruffet, men det er noe av det man må ofre for å unngå at terroristenes ønske om å spre frykt skal ta overhånd.

Basert på innholdsanalysen er det utfordrende å ta stilling til hvorvidt sikkerhetsmyndighetene har kommunisert krisen på en tilfredsstillende måte. Som tidligere nevnt er det en forutsetning for en vellykket krisehåndtering at man ikke bare iverksetter adekvate sikringstiltak, men at dette også blir kommunisert på en realistisk og betryggende måte. Med tanke på at tidsbegrensningen i innholdsanalysen er relativt snever, er det naturlig at frykten for nye angrep er høyere enn den er i en normalsituasjon. På grunn av mediens iver etter å få svar på de mest elementære spørsmålene, hindrer dette politi og politikere å kommunisere trusselen på et overordnet nivå. De må med andre ord svare på de spørsmålene som blir stilt heller enn å fremføre det budskapet som er mest fordelaktig fra deres perspektiv.

5.4 Fravær av helhetlig sikkerhetstenkning

Som nevnt tidligere i denne masteroppgaven, førte 22. juli til en brå endring fra å fokusere på terrorisme som en kollektiv aktivitet, spesielt rettet mot militant jihadisme, til å omtale soloterrorisme som en høyaktuell trussel for samfunnssikkerheten. Selv om sikkerhetsmyndighetenes krisehåndtering ikke vil diskuteres i detalj utover det som har blitt omtalt i mediene, viser datamaterialet klare indikasjoner på at mediens agendasettende funksjon og tilhørende definisjonsmakt har påvirket hvilke tiltak myndighetene har iverksatt. Eksempelvis ser vi at politiets krav om økt støtte og flere ressurser ble innfridd etter at politiet hadde hatt en gjennomgang på hva som skulle til for å forbedre beredskapen. Dersom man ser på kronologien i dette sakskomplekset, fremstår det som tydelig at disse to variablene kan settes i sammenheng.

Dataene viser imidlertid et manglende fokus på den helhetlige sikkerhetstenkningen, både fra mediens og resten av samfunnets side. Denne tendensen blir fremhevet da sikkerhetsforsker Terje Aven uttalte at det fantes sterke fagmiljøer innen flere sikkerhetsområder, men at vi hadde litt å gå på når det gjelder den helhetlige sikkerhetstenkningen. Anledningen for denne uttalelsen var at politikerne kuttet støtten til forskning på dette området.

Dersom pressen hadde dekket dette området like grundig som politiets ønske om økte fullmakter og ressurser, kan det hende at situasjonen hadde sett annerledes ut.

Definisjonsmakten gjør at sikkerhetsaktørene selv kan styre fortellingen rundt viktige samfunnsspørsmål, men da kreves det også at disse aktørene kommer til ordet. Det ser ikke ut til ha skjedd med tanke på akademiske spørsmål utover den ene nyhetsartikkelen som fortalte om det økonomiske kuttene til forskningsinstitusjoner.

I denne sammenhengen er det interessant å diskutere timingen av begjæringene om økt støtte. Kravet om økt støtte til akademiske miljøer ble formidlet via media i mai 2012. På dette tidspunktet hadde politiet allerede klaget over sine rammevilkår, og da kan det tenkes at behovet for mer kunnskap rundt ekstremisme kom i andre rekke. Tidspunktet for disse reaksjonene blir også brukt som et vinklingsgrep i nyhetssakene som omtalte disse kravene. Inngressen i de to ulike artiklene blir utformet på følgende måter:

«PST-sjefen erkjenner at 22. juli var et nederlag for tjenesten, men mener «soloterrorister» utfordrer grensene for hva organisasjonen kan gjøre» (Nilsen, 2011).

«Etter terrorangrepene reduserte Justisdepartementet bevilgningene til forskning på samfunnssikkerhet. – Helt utrolig, sier professor Terje Aven» (S. I. Meland, 2012).

Vinklingsgrepene i disse to sakene følger to vidt forskjellige strategier. Den ene er egnet til å legge press på myndighetene for at deres etat skal kunne utføre sine arbeidsoppgaver, mens den andre dreier seg om en reaksjon på et vedtak som allerede er gjort. Dermed stiller PST med en proaktiv holdning rundt dagens ordning, mens den andre saken kan karakteriseres som en reaktiv respons som er vanskeligere å påvirke i positiv retning.

5.5 Dekningsmønster

Ved å observere nyhetsoppslagene over tid, ser man fort et dekningsmønster som samsvarer med det som blir beskrevet i Olsen et. al. (2008). Dette dekningsmønsteret blir spesielt synlig i kritikkfasen og avslutningsfasen. Kritikkfasen kan anses som et nødvendig onde for å beskrive hvordan beredskapen eventuelt har forbedret seg. For å gjøre dette, må man også adressere hva som gikk galt under selve angrepet. Noe av denne kritikken ble også videreført til den avsluttende fasen på en indirekte måte, blant annet etter at Gjørsv-kommisjonen offentliggjorde sin rapport. Da var mediene ivrige å stille kritiske spørsmål om hvordan ansvarlige parter tenker å forbedre seg til neste angrep. Da er vi naturligvis inne i

etterkrisefasen der det er kritisk å trekke lærdom fra tidligere hendelser. Dersom man ser dekningsmønsteret og krisefasene i sammenheng, blir det tydelig at mediene bruker sin kritiske vinkling for å skape en meningssskapende prosess. Ved å sette søkelys på svakheter i krisehåndteringen ved terrorangrepene, er dette informasjon som kan brukes til å utvikle et sterkere forsvar til neste uønskede hendelse.

Funnene fra innholdsanalysen viser imidlertid at den meningssskapende prosessen muligens blir bremsert av makthavernes tidvise manglende vilje til å svare på de konkrete spørsmålene. Politiet viste til manglende handlingsrom innenfor de aktuelle rammevilkårene, mens politikerne unnlot å svare delvis på grunn av det pågående evalueringsarbeidet av Gjørvt-kommisjonen. Dermed får de kritiske spørsmålene en kasteball-effekt, noe som gjør at krisekommunikasjonen ikke gir den informasjonen befolkningen trenger. Det kan også argumenteres for at noen av spørsmålene var litt vel dramatiske, eksempelvis der det ble sådd tvil om Kristiansens egnethet til å fortsette som PST-sjef, men det helhetlige inntrykket er likevel at innflytelsesrike aktører gjemmer seg bak en effektiv kommunikasjonsstrategi. Dersom vi plasserer denne strategien inn i fossefall-teorien, får motstemmene en annen tyngde enn den ordinært gjør. Når aktører med betydelig makt benytter seg av denne unnlatesstrategien, blir dette gjerne fremstilt på en måte som får dem til å se ut som at de ikke forstår alvorret i situasjonen.

Da resultatene fra granskingsrapporten først ble offentliggjort, ble det også debatt rundt gyldigheten av disse funnene. Det kan være sunt med debatt rundt slike funn, men når fremgangen i debatten på et punkt dabber av, sitter man igjen med et fragmentert bilde av hva som faktisk gikk galt under håndteringen av 22. juli. Mens Gjørvt-kommisjonen pekte på svak ledelse, manglende samvirke og sikkerhetskultur, var PST mest opptatt av å få økte fullmakter. Denne debatten blir deretter endelig punktert av politikerne som må ta stilling til hvilke institusjoner som skal motta økt økonomisk støtte, samt at de kommer med flere tiltak som de anbefaler at pengene skal brukes til.

5.5.1 Interessekonflikt

Dataene viser også til en interessekonflikt mellom de ulike aktørene når det gjelder hvor åpen informasjonsflyt vi skal ha, både direkte og indirekte. Pressen er normalt opptatt av mest mulig åpenhet, mens for eksempel PST har behov for en god del hemmelighold. Soloaktørene

stiller nemlig med en fordel overfor myndighetene ved at de blir klar over mange av tiltakene som blir gjort for å beskytte seg mot terrorangrep. Som kjent, er ikke disse tiltakene fullstendig skuddsikre, samtidig som at terrorister kan justere planene sine etter hvor gjennomførbare planene deres er. Kompetente trusselaktører, deriblant terrorister jobber hardt for å holde planene sine skjult, og går sjeldent ut med akkurat hvem de er, hvor de er eller hvilket mål de sikter seg inn på i deres neste angrep (Martin, 2019, s. 36).

På grunn av PST sitt mandat og at de må stille seg på samme nivå rundt hemmelighold som terroristene, er det mye de ikke kan gå ut med. Dette ble blant annet utfordret av politikerne etter at det ble stilt spørsmål om deres evne til å beskytte befolkningen ved at det var behov for økt åpenhet. Dette kunne med fordel blitt problematisert enda mer med tanke på hva slags konsekvenser disse kravene kunne hatt på samfunnsikkerheten. Det ville ikke endret selve trusselnivået, men sårbarheten ville økt betydelig.

Samtidig understreker deknningen det symbiotiske forholdet mellom nyhetsmediene og sikkerhetsmyndighetene. Dermed er de avhengige av hverandre for å oppnå hver deres måte å håndtere trusselen på. Uten oppmerksomheten fra mediene, er det tvilsomt at politiet ville fått så mange konkrete tips som de gjorde i kjølvannet av 22. juli, i tillegg til at de kunne legge press på politikerne om økt økonomisk støtte gjennom mediene. For mediens del er de avhengige av kilder innenfor politiet og politikere for å svar på de viktigste spørsmålene rundt hendelsen og hva slags tiltak som skulle til for å bygge et sterkere samfunn. Dataene bærer ikke preg av at interessekonfliktene blir for store slik at samarbeidet slutter å fungere.

Det ser derimot ut til at man er på mer eller mindre på samme bølgelengde i en slik krisesituasjon, samtidig som det etter hvert var åpnet for et mer kritisk blikk på sentrale elementer rundt krisehåndteringen. Eksempelvis er de hemmelige tjeneste til vanlig svært hemmelighetsfulle når det gjelder deres arbeid med å kartlegge ulike ekstremistiske nettverk og hva slags metoder de benytter seg av. I tiden etter 22. juli var de heller litt mer åpne om disse vurderingene, blant annet hvordan man skiller reelle trusselaktører fra de som deler radikale meninger på nettet. Det er ellers ingen grunn til å tro at denne åpenheten har skadet den operative siden av deres virke, men gitt Breivik sin evne til å unngå myndighetenes søkelys, er det alltid en mulighet for at denne åpenheten kan utnyttes på ett eller annet plan.

5.6 Terrorlov

Diskusjonen om ny terrorlovgivning er enda et element som har dominert nyhetsbildet etter terrorangrepet, en diskusjon som i stor grad har blitt fremprovosert av manglende bevissthet om soloterrorisme som en trussel i årene før 2011. Det viktigste punktet i denne loven handlet nemlig om at man skulle kriminalisere terrorplanlegging selv om dette har blitt gjort alene. Gitt utfordringene man har sett med å oppdage soloterrorister i planleggingsfasen, ble dette et kontroversielt lovforslag der man ville gi politiet vide fullmakter til å bekjempe denne trusselen. Noen av disse forslagene handlet om helt legitime ønsker om å begrense tilgangen til utstyr som kunne skade enkeltindivider eller storsamfunnet, deriblant skytevåpen og ingredienser til bomber.

I stort sett alt sikkerhetsarbeid er balansen mellom frihet og kontroll en krevende avveining. Dette dilemmaet holder seg gjeldende selv om terrorhandlinger gjør at man lettere godtar tiltakene myndighetene ønsker å implementere. Denne holdningen blant befolkningen kan fort gjøre en «etterretnings- og kontroll-kultur» mulig ved at terrorovervåking gir større politisk og moralsk gjennomførbart (Engen et al., 2016, s. 376; 377). Engen et al. (2016) beskriver også dilemmaet på følgende måte:

«I en periode preget av sorg og eventuelt frykt har befolkningen ofte en høyere toleransegrense overfor nye tiltak som tilsynelatende kan øke sikkerheten på kort sikt, men svekke selve fundamentet for samfunnssikkerheten på lang sikt» (Engen et al., 2016, s. 392).

Daværende justisminister Grete Faremo var tydelig på at man skulle gå grundig til verks for å sikre at denne balansegangen var tatt hensyn til. Det eneste problemet med denne uttalelsen er at man ikke kan balansere disse hensynene likt. Hver gang det innføres et tiltak som er ment å redusere en risiko, vil det samtidig begrense enkeltpersoner rett til frihet (Engen et al., 2016, s. 374).

Et paradoks i denne diskusjonen er at det ser ut som å ha vært stor avstand mellom daværende lovgivning og ønsket om oppdatert terrorlov. Alle aktører i denne debatten ser ut til å være enige om at terrorloven som ikke omfatter soloterroristers planlegging er for vag, men det er stor forskjell mellom å innskjerpe denne lovgivningen og endre alle aspekter som hypotetisk sett kan ha noe med terrortrusselen å gjøre.

Da politiet ble kritisert for å ikke ha avverget angrepene 22. juli, forsvarte de seg blant annet med at lovverket var i veien for jobben deres, men også at man må akseptere en viss risiko i et fritt samfunn. Denne tankegangen ble imidlertid ikke tatt med inn i deres tanker om lovendringen. Dermed fremstår politiets retorikk som et middel for å oppnå de endringene i rammebetingelser de ønsket seg. Når de uttaler seg om hvorvidt kartlegging av enkeltpersoner på nettforum-sider, er det også uklart hva som gjaldt før terrorloven ble vedtatt i 2013. Samtidig som at de snakker om denne overvåkingen som en av de viktigste metodene innenfor etterretning, har det blitt trukket fram at overvåkingen over ytringer ikke var tillatt etter norsk lov før lovendringen.

Forslagene om å innskrenke borgernes frihet for å avdekke flere mulige terrorplaner er også i direkte konflikt med budskapet som ble kommunisert gjennom Jens Stoltenbergs tale under rosemarkeringer like etter terrorangrepet. Der sa han at ondskap skulle bekjempes med enda mer demokrati og åpenhet (Aftenposten, 2011b).

Dette ble først og fremst oppfattet som et retorisk godt grep, men det er nok lite sannsynlig at Stoltenberg ville inkludert dette i talen dersom han ikke trodde på dette tidspunktet at budskapet samsvarte med den faktiske håndteringen av terror de neste årene. Likevel så man motsatt tendens i lys av diskusjonen rundt ny terrorlovgivning. Sett i sammenheng med securization ser vi med denne håndteringen av krisen ikke bare at denne hendelsen blir omtalt som en hendelse som angår rikets sikkerhet, men også hvordan denne hendelsen blir dekodet til en felles forståelse av hva den betyr for allmennheten. På den måten legger man også vekt på en type fortelling som legger føringer på hvordan vi skal bekjempe trusselen vi står ovenfor. Denne effekten hadde trolig ikke blitt like sterk dersom Ola Nordmann hadde kommet med samme budskap til personer rundt hans indre krets.

Det er nettopp hensynet til borgernes rett til frihet som ble adressert blant kritikerne, der det er to steile fronter mellom de som ser på trusselen i et etterretningsperspektiv og i et personvernsperspektiv. Det er vanskelig i å argumentere for at denne debatten ikke var nødvendig for at det endelige vedtaket skulle være så veloverveid som mulig. Samtidig sto de ulike aktørene fast på sitt argument, noe som ser ut til å ha gjort at debatten ikke har kommet

videre. Det var også lite fokus på hva slags balansegang som hadde vært naturlig når kritikerne bare slaktet de opprinnelige forslagene i stedet for å komme med egne synspunkter. Noen av de retoriske grepene som ble tatt i bruk fra kritikernes side handlet om at lovforslagene så ut til å styrke borgernes sikkerhet uten at det var tilfelle. Dette må de gjerne hevde, men det var nesten ingen nyhetsartikler eller kronikker som faktisk belyste hvordan denne lovendringen påvirket borgernes tillit til myndighetene. Den eneste var en statistisk undersøkelse rettet mot politiet som ble nevnt i empirikapittelet. En forutsetning for at myndighetene skal bedrive krisehåndtering på en effektiv måte, er de også avhengige av tilliten til majoriteten av befolkningen.

Da er det nokså bemerkelsesverdig at denne tilliten ikke blir belyst på en bedre måte. I tillegg til kritikernes synspunkter om lovforslagene, påtar pressen også seg en rolle som en bekymret borger uten tillit til myndighetene ved å stille kritiske spørsmål som blant annet lurte på om daværende PST-sjef var egnet til å fortsette i jobben etter at svakhetene ved deres håndtering ble avdekket.

Den ene nyhetssaken som belyser befolkningens tillit til myndighetene, fremstiller myndighetene i et positivt lys. Selv om vinklingen i denne saken isolert sett stemmer overens med faktiske opplysninger, har den klare mangler som kunne vært unngått ved mer målrettet dekning rundt denne tematikken: Ifølge en studie viste den generelle tilliten blant den norske befolkningen en økende trend til myndighetsorganer, men de variablene som handler om befolkningens tillit til at de håndterer terrorangrep på en tilfredsstillende måte, hadde blitt betraktelig redusert (Christensen & Aars, 2017).

I kjølvannet av 22. juli-angrepene er det naturlig å tenke seg at det er de spesifikke meningene man er interessert i. Dette ble behøvelig belyst ved Gjørsv-kommisjonens bemerkninger, men det er et helt annet spørsmål hva allmennheten tenker om myndighetenes motstandsdyktighet.

5.7 Årsaker til økt medieinteresse

Gjennom mediedekningen ser vi at en økt interesse rundt trusselen for at et fremtidig angrep blir utført av en soloterrorist, uten at det kommer fram årsakene til disse endringene. Her må det understrekes at oppgavens formål ikke er å granske hvorfor mediedekningen er som den er, men basert på de empiriske funne er det likevel grunnlag for å drøfte noen framtrede mønstre.

Det som ser ut til å være den fremste driveren er at man har behov for å forstå hva som ligger bak et slikt angrep når det har fått så store konsekvenser for verdenssamfunnet. Det innebærer å forstå hva som ligger i dynamikken bak soloterrorisme og hva som fremprovoserer disse handlingene. Denne interessen kan være berettiget med tanke på at de aktørene som klassifiseres som soloterrorister har vist seg å oppføre seg på en markant annerledes måte enn etablerte ekstremistiske nettverk (Kenyon et al., 2021, s. 5).

Her ser man lignende trekk som da Jore (2016) undersøkte hvordan mediene fremstiller kontraterrortiltak. I denne studien var den generelle tendensen at deknningen ble trigget av en tidligere hendelse som blir tolket som relevant for norske forhold. I denne analysen så man den samme tendensen, for eksempel ved at man omtalte hva slags risiko man kunne forvente seg ved gjennomføringen av OL.

Med dette perspektivet til grunn, fremstår ikke nyhetsdekningen utelukkende som et nysgjerrighetsjag – heller som et grundig kartleggingsarbeid som bidrar til å forstå bedre hva som gikk galt den aktuelle dagen. Mediedekningen var også i stor grad framtidsrettet dersom man ser helheten i innholdsanalysen. Det er først når man vier oppmerksomheten til disse type spørsmålene at man kan åpne debatt og finne ut om det er systemiske feil som muliggjør slike operasjoner. Denne type spørsmål er det stor interesse for fordi aktiviteter og trusler med tilsvarende utstyr og teknologi kan sies å være trygge, og om ansvarlige parter er til å stole på (Olsen et al., 2008, s. 76). Dette kan forklare hvorfor pressen har hatt et særlig kritisk søkelys på ansvarlige parter, og der har de delvis stilt spørsmål på vegne av publikum som angår befolkningens tillit til disse etatene.

En annen side av terrordekningen er imidlertid at mediene og myndighetspersoner som er ansvarlige for krisekommunikasjonen til en viss grad bruker terrorbegrepet for å fordømme

slike handlinger. Slike operasjoner har gjerne ulike definisjoner basert på hvem som blir bedt om å definere dem. Terroristene selv og andre støttespillere vil gjerne beskrive dem selv som frihetskjempere. Men ved at myndigheter og sikkerhetsaktører aktivt bruker et så negativt ladet ord som terrorisme, opplever man en retorikk som ønsker å ta avstand fra de voldelige handlingene. Da er spørsmålet om denne type retorikk for noen som helst utslag i det forebyggende arbeidet eller endrer måten vi oppfatter den aktuelle trusselen.

Det vil nok aldri være mulig for myndighetene å kommunisere det samme budskapet som terrorister på grunn av deres prinsipielle ideologiske kamp og det faktum at de står på to forskjellige motpoler.

Likevel må denne kommunikative strategien sies å ha en viss form for verdi ved at man må definere en viss handling som terrorisme for å bekjempe det. I kampen med å bekjempe denne trusselen medfører også sterke motreaksjoner i form av ulike sikringstiltak. Dette kan både komme i form av fysiske tiltak og mer indirekte tiltak som diskusjonen rundt ny terrorlov tydeliggjorde. Selv om denne loven ble foreslått allerede før terrorangrepet inntraff, er det lite sannsynlig at den ville bli vedtatt med den samme styrken dersom vi ikke hadde blitt rammet av et omfattende terrorangrep.

6. Konklusjon

I denne masteroppgaven har nyhetsmedienes dekning av soloterrorister som følge av terrorangrepene 22. juli blitt analysert og drøftet i et trusselperspektiv. Disse dataene har blitt analysert ved hjelp av en kvalitativ innholdsanalyse der jeg har tatt utgangspunkt i mediens skriftlige materiale.

Selve datamaterialet har blitt hentet fra mediearkivet Retriever, mens Nvivo har blitt brukt for å systematisere og analysere dataene. Overordnet sett har jeg svart på problemstillingen som dreier seg om hvordan nyhetsmediene har beskrevet soloterrorister har de første årene etter 22. juli. I tillegg har følgende forskningsspørsmål vært retningsgivende for oppgaven:

- *Hvem blir beskrevet som soloterrorister gjennom mediene med tanke på ideologi og motiv?*
- *Hvilke virkemidler beskriver mediene som særlige trusler mot samfunnet?*
- *Hvilke tiltak melder mediene om for å kunne oppdage soloterrorister før angrepet finner sted?*

Soloterroristenes ideologi og motiv har blitt beskrevet som mer flytende og tilfeldig enn det de var mens terrorisme ble ansett som en kollektiv aktivitet der etablerte terrororganisasjoner var den største utfordringen. I forbindelse med 22. juli-angrepene har høyreekstreme miljøer blitt diskutert, men ikke så mye i tradisjonell forstand. Den økende tilgangen til nettbaserte kommunikasjonskanaler har gjort at mediene har trukket fram selvradikalisering som et relevant trusselmoment. Denne radikaliseringsprosessen åpner for at man i større grad kan hente inspirasjon fra andre ekstremister og til dels forme sin egen ideologi. Ett nøkkelfunn i forbindelse med ekstremistenes motivasjon er personlig frustrasjon, hat mot samfunnet og politisk motivasjon framtrekkende faktorer. I tillegg har de gjerne negative opplevelser ved å bli avvist og et ønske om å bli husket.

Det andre forskningsspørsmålet omhandler hvilke virkemidler blant terroristene mediene beskriver som særlige trusler mot et trygt samfunn. Disse virkemidlene innebærer hovedsakelig politiets og samfunnets utfordringer med å oppdage radikalisererte individer på et tidlig tidspunkt. I tiden etter 22. juli ble det pekt på gjerningsmannens «vaskede» retorikk på ulike nettforum-sider, en taktikk som viste seg effektiv med tanke på å holde seg unna myndighetenes søkelys og å oppnå støtte blant andre medlemmer på disse sidene.

Dette, kombinert med at det ble påstått at soloterrorister kan ha et like stort voldspotensial som organiserte grupper, ble generelt pekt på som en trussel i håndteringen av soloterrorister. Med tanke på at daværende lovgivning tillot at Breivik var på den rette side av loven inntil selve angrepet ble utført, ble en skjerpet terrorlov en av tiltakene myndighetene anså som nødvendig for å kunne forebygge fremtidige angrep.

Som følge av disse funnene, peker de empiriske funne på viktigheten av å oppdage disse individene på et tidlig tidspunkt. Her blir politiets innsats med å følge med på nettforum-sidene der potensielle ekstremister kan oppholde seg, trukket fram som et viktig tiltak. Med tanke på mediens fokus på selvradikalisering, der ideologiene i større grad blir formet på nettet, blir politiets digitale tilstedeværelse fremstilt som en særskilt viktig oppgave. Likevel er dette en metode som medfører flere begrensninger. På noen av disse sidene er det rundt 1000 medlemmer der bare et fåtall av dem har en voldelig intensjon. Det er heller ikke slik at de med hardest retorikk nødvendigvis er de som kommer til å utgjøre en fare for samfunnssikkerheten. Uttalelsene på disse forumene må nemlig ses i sammenheng med andre operasjonelle kriterier, noe som innebærer at politiet ikke vil kunne fange opp alle soloterrorister via disse sidene.

Publikums innsats med å tipse politiet om potensielle ekstremister blir også trukket fram som et viktig tiltak. Mens det fremdeles var stor oppmerksomhet rundt trusselen for soloterrorister etter 22. juli, mottok politiet rundt 1000 tips om personer de burde undersøke nærmere. Dette ble opplevd som et positivt engasjement, men dette krever også at allmennheten er oppmerksomme på adferden til de rundt seg slik at dette blir kjent for de som jobber med å forebygge nye angrep.

6.1 Forslag til videre forskning

Gitt begrensningene i denne masteroppgaven, er det flere lignende problemstillinger som burde bli studert i nær fremtid for å øke kunnskapen rundt ekstremisme og radikalisering. Som nevnt avslutningsvis i oppsummeringen, er politiet avhengige av at publikum er oppmerksomme på personer som kan tenkes å være under en radikaliseringsprosess. Dermed vil forskning rundt hvordan aktuelle hendelser og medieoppmerksomhet påvirker befolkningens behov for å varsle myndighetene være viktig kunnskap å ta med seg inn i krisehåndteringen.

Denne oppgaven har også belyst enkelte kunnskapshull rundt hvordan soloterrorister opererer. Gjennom datainnsamling ble jeg blant annet oppmerksom på at organiserte terrororganisasjoner benytter seg av en terrormodell som benytter soloterrorister i deres virke. Det virker imidlertid uklart hva disse modellene innebærer. Dette kan virke problematisk med tanke på at det gjerne ikke er åpenbart at de samarbeider, og bør forskes mer på for å kunne forebygge fremtidige angrep.

På grunn av internetts dominerende rolle i radikaliseringsprosessene og den enkle tilgangen til disse plattformene, kan det også tenkes at man kan bruke disse plattformene til å spre «fake news» som en del av deres propaganda. Med økende digitalisering og varierende evne og vilje blant befolkningen til å tenke kildekritisk, bør spredningen av propagandadrevet nyheter forskes på nærmere.

I første omgang vil det være viktig å kartlegge omfanget av dette, mens man videre har flere muligheter med tanke på hvilket aspekt man ønsker å sette søkelys på.

Med tanke på at denne masteroppgaven har satt en tidsbegrensing en del år tilbake i tid, vil det også kunne være aktuelt å undersøke hvordan de ekstremistiske miljøene har utviklet seg siden den gang. Mediedekningen fra denne innholdsanalysen har fremstilt selvradikalisering som en relativt ny fremgangsmåte, men det ville vært interessant å forske på spesifikke trekk rundt hvordan soloterrorister organiserer seg i dag.

7. Referanseliste

- Aas, J. W. (2011). Mer demokrati og åpenhet og overvåking? *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/XgrQn/mer-demokrati-og-aapenhet-ndash-br-og-overvaaking>
- Aftenposten. (2011a). EU vil bekjempe ensomme ulv-terrorister. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/wP1Ad/eu-vil-bekjempe-laquoensomme-ulvraquo-terrorister>
- Aftenposten. (2011b). Statsminister Jens Stoltenbergs tale på Rådhusplassen. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/9vPzw/statsminister-jens-stoltenbergs-tale-paa-raadhusplassen>
- Andersen, M. (2012). PST frykter Breiviks “terror-håndbok”. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/4MzWE/pst-frykter-breiviks-terror-haandbok>
- Appleton, C. (2014). Lone wolf terrorism in Norway. *The international journal of human rights*, 18(2), 127-142. <https://doi.org/10.1080/13642987.2014.889390>
- Bang, T. (2021). *Perspektiver på kommunikasjonsmakt : digital makt og avmakt* (1. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- beredskapsdepartementet, J.-o. (2020). *Meld. st. 5: Samfunnssikkerhet i en usikker verden*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-5-20202021/id2770928/>
- Berntzen, L. E. & Bjørgo, T. (2021). The Term ‘Lone Wolf’ and its Alternatives: Patterns of Public and Academic Use from 2000 to 2020. *Perspectives on terrorism (Lowell)*, 15(3), 132-141.
- Bjørgo, T. & Gjelsvik, I. M. (2015). *Forskning på forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme : en kunnskapsstatus* (bd. 2015:2). Oslo: Politihøgskolen.

- Blaikie, N. & Priest, J. (2019). *Designing social research : the logic of anticipation* (3rd edition. utg.). Cambridge, UK, Medford, MA: Polity Press.
- Brewer, P. R., Graf, J. & Willnat, L. (2003). Priming or Framing: Media Influence on Attitudes Toward Foreign Countries. *Gazette (Leiden, Netherlands)*, 65(6), 493-508. <https://doi.org/10.1177/0016549203065006005>
- Christensen, D. A. & Aars, J. (2017). The 22 July Terrorist Attacks in Norway: Impact on Public Attitudes towards Counterterrorist Authorities. *Scandinavian political studies*, 40(3), 312-329. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12090>
- Coombs, W. T. (2015). The value of communication during a crisis: Insights from strategic communication research. *Business horizons*, 58(2), 141-148. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2014.10.003>
- Coombs, W. T. & Holladay, S. J. (2010). *The Handbook of crisis communication*. Malden, Mass: Wiley-Blackwell.
- Cope, D. G. (2014). Methods and Meanings: Credibility and Trustworthiness of Qualitative Research. *Oncol Nurs Forum*, 41(1), 89-91. <https://doi.org/10.1188/14.ONF.89-91>
- Crenshaw, M. (1981). The causes of terrorism. *Comperative politics*, 13(4), 379-399. <https://doi.org/https://doi.org/10.2307/421717>
- Dagbladet. (2012). Datatilsynet slakter lovforslag mot soloterror. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/datatilsynet-slakter-lovforslag-mot-soloterror/63009527>
- Doosje, B., Moghaddam, F. M., Kruglanski, A. W., de Wolf, A., Mann, L. & Feddes, A. R. (2016). Terrorism, radicalization, and de-radicalization. *Current opinion in psychology*, 11, 79-84. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.06.008>

- Duyan, A. (2012). *Defence against terrorism : different dimensions and trends of an emerging threat*. Washington, D.C.: IOS Press.
- Dvergedal, P. (2011). Terrorgrupper kan bli inspirert av 22. juli. VG. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/zaAMv/terrorgrupper-kan-bli-inspirert-av-22-juli>
- Engen, O. A., Kruke, B. I., Lindøe, P., Olsen, K. H., Olsen, O. E. & Pettersen, K. A. (2016). *Perspektiver på samfunnsikkerhet*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Enstad, J. D. (2013). Trender i europeisk høyreterror. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/gPn31/trender-i-europeisk-hoeyreterror>
- Eriksson, M. (2012). On-line Strategic Crisis Communication: In Search of a Descriptive Model Approach. *Crisis Communication in A Digital Age*, 6(4), 309-327. <https://doi.org/10.1080/1553118X.2012.711403>
- Falkheimer, J. & Olsson, E.-K. (2015). Depoliticizing terror: The news framing of the terrorist attacks in Norway, 22 July 2011. *Media, war & conflict*, 8(1), 70-85. <https://doi.org/10.1177/1750635214531109>
- Flågen, K. T. (2011). PST: Ikke lov å overvåke ytringer i Norge. VG. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/e9JLO/pst-ikke-lov-aa-overvaake-ytringer-i-norge>
- Ganor, B. (2002). Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist another Man's Freedom Fighter? *Police practice & research*, 3(4), 287-304. <https://doi.org/10.1080/1561426022000032060>
- Gjerde, R. (2012). Ber om strakstiltak mot terror. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/P9Gv5/ber-om-strakstiltak-mot-terror>

- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforl.
- Hammerstrøm, J. L. (2012). - Ikke bedre kapasitet etter 22. juli. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/--ikke-bedre-pst-kapasitet-1.8368097>
- Helsingeng, T. (2013). 200 personer i PSTs søkelys etter 22. juli. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/vM7m4/200-personer-i-psts-soekelys-etter-22-juli>
- Hoffman, B. (2006). *Inside terrorism* (Rev. and expanded ed. utg.). New York: Columbia University Press.
- Hsieh, H.-F. & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qual Health Res*, 15(9), 1277-1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Jore, S. H. (2016). Norwegian media substantiation of counterterrorism measures. *Journal of risk research*, 19(1), 101-118. <https://doi.org/10.1080/13669877.2014.961507>
- Kapuściński, G. & Richards, B. (2016). News framing effects on destination risk perception. *Tourism management* (1982), 57, 234-244. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.06.017>
- Kenyon, J., Baker-Beall, C. & Binder, J. (2021). Lone-Actor Terrorism - A Systematic Literature Review. *Studies in conflict and terrorism*, 1-24. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2021.1892635>
- Krupa, J. & Jones, C. (2013). Black Swan Theory: Applications to energy market histories and technologies. *Energy strategy reviews*, 1(4), 286-290. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2013.02.004>
- Kühle, L. & Lindekilde, L. (2012). Radicalisation and the Limits of Tolerance: A Danish Case-Study. *Journal of ethnic and migration studies*, 38(10), 1607-1623. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.681475>

- Larsen, A. G. (2018). Threatening criminals and marginalized individuals: Frames and news conventions in reporting of radicalization and violent extremism. *Media, war & conflict*, 1-18. <https://doi.org/10.1177/1750635218769331>
- Lavie-Dinur, A., Yarchi, M. & Karniel, Y. (2018). The portrayal of lone wolf terror wave in Israel: an unbiased narrative or agenda driven? *Journal of international communication*, 24(2), 196-215. <https://doi.org/10.1080/13216597.2018.1453368>
- Lindhout, P., Kingston-Howlett, J., Hansen, F. T. & Reniers, G. (2020). Reducing unknown risk: The safety engineers' new horizon. *Journal of loss prevention in the process industries*, 68. <https://doi.org/10.1016/j.jlp.2020.104330>
- Lipschultz, J. H. (2007). Framing Terror: Violence, Social Conflict, and the "War on Terror". *Electronic news (Mahwah, N.J.)*, 1(1), 21-35. <https://doi.org/10.1080/19312430709336902>
- Malthaner, S. (2017). Radicalization. *Arch. eur. sociol*, 58(3), 369-401. <https://doi.org/10.1017/S0003975617000182>
- Martin, P. (2019). *The rules of security : staying safe in a risky world*. London: Oxford University Press.
- Matusitz, J. (2012). *Terrorism & communications - a critical introduction* Sage publications inc.
- Meland, A. (2011). Har få venner, føler seg avvist, har psykiske problemer, vil bli kjendis. *Dagbladet*.
- Meland, S. I. (2012). Kutter i forskning på sikkerhet etter 22. juli. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/Wb2Ka/kutter-i-forskning-paa-sikkerhet-etter-22-juli>

- Morin, A. (2016). Framing Terror: The Strategies Newspapers Use to Frame an Act as Terror or Crime. *Journalism & mass communication quarterly*, 93(4), 986-1005.
<https://doi.org/10.1177/1077699016660720>
- Moy, P., Tewksbury, D. & Rinke, E. M. (2016). Agenda-setting, priming, and framing. *The international encyclopedia of communication theory and philosophy*, 1-13.
- Nellis, A. M. & Savage, J. (2012). Does Watching the News Affect Fear of Terrorism? The Importance of Media Exposure on Terrorism Fear. *Crime and delinquency*, 58(5), 748-768. <https://doi.org/10.1177/0011128712452961>
- Nesser, P. (2012). Research Note: Single Actor Terrorism: Scope, Characteristics and Explanations. *Perspectives on terrorism (Lowell)*, 6(6), 61-73.
- Nilsen, A. A. (2011). "Soloterrorisme" utfordrer PSTs grenser. *NRK*.
- NOU 2012: 14. (2012). *Rapport fra 22. juli-kommisjonen*. Oslo: Departementenes servicesenter.
- Olsen, O. E., Boyesen, M. & Mathiesen, E. R. (2008). *Media og krisehåndtering : en bok om samspillet mellom journalister og krisehåndterere*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Parker, D., Pearce, J. M., Lindekilde, L. & Rogers, M. B. (2019). Press coverage of lone-actor terrorism in the UK and Denmark: shaping the reactions of the public, affected communities and copycat attackers. *Critical studies on terrorism*, 12(1), 110-131.
<https://doi.org/10.1080/17539153.2018.1494792>
- Pick, T. M., Speckhard, A. & Jacuch, B. (2009). *Home-grown terrorism : understanding and addressing the root causes of radicalisation among groups with an immigrant heritage in Europe*. Amsterdam: IOS Press.
- Politiets sikkerhetstjeneste. (2017). *Temarapport om soloaktører*. Hentet fra
<https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/temarapport-om-soloaktorer.pdf>

- Rømche, M. L. (2012). PST - en snegle i internettjungelen. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/K3GVe/pst-en-snegle-i-internettjungelen>
- Rosenthal, U. & Boin, R. A. (2001). *Managing Crises : Threats, Dilemmas, Opportunities*. Springfield: Charles C Thomas.
- Sandvik, S. (2011). Slik vasket masse-morderen hatretorikken på nett. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/sprakvasket-retorikken-for-22.7-1.7738055>
- Schmid, A. P. & Jongman, A. J. (1988). *Political Terrorism: A New Guide to Actors. Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature, Amsterdam*.
- Schuurman, B., Bakker, E., Gill, P. & Bouhana, N. (2018). Lone Actor Terrorist Attack Planning and Preparation: A Data-Driven Analysis. *J Forensic Sci*, 63(4), 1191-1200. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13676>
- Schuurman, B., Lindekilde, L., Malthaner, S., O'Connor, F., Gill, P. & Bouhana, N. (2019). End of the Lone Wolf: The Typology that Should Not Have Been. *Studies in conflict and terrorism*, 42(8), 771-778. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2017.1419554>
- Schwandt, T. A. (2007). Judging Interpretations. *New directions for evaluation*, (114), 11-14. <https://doi.org/10.1002/ev.223>
- Smith, C. L. & Brooks, D. J. (2013). *Security science : the theory and practice of security*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Spaaij, R. (2010). The engima of lone wolf terrorism: An assessment. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(9), 854-870.
- Stormark, K. (2012). - 22. juli kunne vært unngått. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/22-juli-kunne-vaert-unngatt/63286770>

Wittendorp, S. (2022). Ordering terror, terrorizing order: Governmentality, counterterrorism and the European Community/European Union, 1972-2016.

Zaman, K. (2021). *Den norske drømmen*. Oslo: Kagge forlag.